

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Г.І.Бутченко
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Ганжі Яні Олегівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Запровадження електронного архіву як фактор
удосконалення надання адміністративних послуг

керівник роботи Цокур Євген Георгійович, д.політ.н, доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 606-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Концепція розвитку електронного
урядування в Україні / О. А. Баранов та інш. : за заг. Ред.. А. Семенченко.
Київ, 2009. 82 с. Марченко П. Шляхи вирішення проблеми зберігання
електронних документів в архіві. Студії архівної справи та
документознавства. 2004. Т. 12, С. 81-84. Доступ до архівних документів:
монографія / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків : Права людини. 2010, 416 с.
Бондаренко В.С. Цифрові архіви: переваги, можливості, планування,
створення, використання (на прикладі проекту Ірмос). Вісник Національного
університету «Львівська політехніка».2006. № 1, С. 231-248.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які
потрібно розробити) 1. проаналізувати стан наукової розробки проблеми
запровадження електронних архівів; 2. розробити понятійно-категоріальний
апарат дослідження; 3. визначити принципи і методи дослідження проблеми
запровадження системи електронних архівів в Україні; 4. проаналізувати
сутність, специфіку, принципи та особливості системи електронних архівів;
5. дослідити нормативно-правове забезпечення діяльності електронних
архівів в Україні; 6. розкрити специфіку зарубіжного досвіду організації
електронних архівів; 7. встановити здобутки та проблеми запровадження

електронних архівів в Україні; 8. проаналізувати напрями реформування системи електронних архівів в Україні на основі зарубіжного досвіду; 9. спрогнозувати перспективи та основні чинники удосконалення системи надання адміністративних послуг в архівах України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Цокур Є.Г., завідувач кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Цокур Є.Г., доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.06.2020	26.06.2020
Розділ 3	Цокур Є.Г., доцент кафедри соціальної філософії та управління	03.10.2020	03.10.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень –квітень 2020	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	виконано
4.	I розділ	Червень 2020	виконано
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	виконано
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2020	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	виконано

Студент _____ Я.О. Ганжа
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Є.Г. Цокур
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 80 сторінок, 71 позиції у списку літератури.

ЕЛЕКТРОННІ АРХІВИ, АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ, ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ, ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ

Мета дослідження: дослідження особливостей і перспектив застосування електронних архівів в Україні як фактор удосконалення надання адміністративних послуг

Об'єкт дослідження: електронні архіви.

Предмет дослідження: запровадження електронних архівів як фактор удосконалення надання адміністративних послуг.

Методи дослідження: аналіз, синтез, системний, структурно-функціональний, інституціональний.

Гіпотеза: в умовах розвитку інформаційних технологій, мережі Інтернету є вкрай необхідним створення та запровадження системи електронних архівів в Україні. Застосування зарубіжного досвіду дозволить створити систему електронних архівів в Україні та дозволить створити ефективну модель взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами через систему надання адміністративних послуг.

Висновки: 1. Необхідність створення систем електронних архівів в Україні в органах державної влади та місцевого самоврядування зумовлено стрімким розвитком інформаційних технологій, збільшенням кількості документів в поточному діловодстві, зростанням попиту громадян на отримання інформації та доступу до архівних документів.

2. Застосування зарубіжного досвіду функціонування електронних архівів дозволить створити дієву систему взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськістю та покращити умови та якість надання державних послуг в сфері архівної справи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1_МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	14
1.1. Стан наукової розробки проблеми запровадження електронного архіву в Україні	14
1.2. Аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження.	20
1.3. Методи та принципи дослідження запровадження електронних архівів в Україні	29
РОЗДІЛ 2_ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	35
2.1. Сутність, специфіка, принципи та особливості системи електронних архівів	35
2.2. Нормативно-правове забезпечення діяльності електронних архівів в Україні	41
2.3. Зарубіжний досвід організації електронних архівів	47
РОЗДІЛ 3_ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	56
3.1. Здобутки та проблеми запровадження електронних архівів в Україні	56
3.2. Створення та реформування системи електронних архівів в Україні на основі зарубіжного досвіду	63
3.3. Прогнозування перспектив та основні чинники удосконалення системи надання адміністративних послуг в архівах України	70
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження Проблема запровадження системи електронних архівів в Україні, будучи однією з актуальних проблем підвищення ефективності надання адміністративних послуг органами державної влади та органами місцевого самоврядування України, набуває ще більшої гостроти на тлі розповсюдження та впровадження систем електронного документообігу, кваліфікованих електронних підписів, розвитку та доступності інформаційних технологій, Інтернет ресурсів і т.д.

Запровадження систем електронного документообігу, електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування створює оптимальні умови для оптимізації процесів надання адміністративних послуг через швидкість пошуку необхідної інформації, зручне зберігання великої кількості документів, забезпечення цілісності, збереженість документів та їх автентичність.

Зазначені чинники свідчать про необхідність вивчення та застосування іноземного досвіду організації систем електронних архівів в Україні, що має стати основою для побудови дієвої системи електронного документообігу та загалом ефективної моделі електронних архівів органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні.

Крім того, імплементація зарубіжного досвіду функціонування електронних архівів дасть змогу забезпечити розвиток системи електронних архівів в Україні. Саме тому доцільним є проведення ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду побудови системи електронних архівів і на основі цього визначення шляхів розвитку і способів вдосконалення системи електронних архівів в Україні.

Проблемна ситуація полягає у тому, що сьогодні в Україні назріла потреба у створенні дієвої системи електронних архівів, оскільки наразі така система або зовсім відсутня або має значні недоліки та суперечності. Зокрема, це проявляється у відсутності електронних баз даних архівних документів, накопичений великий масив документів, які наразі не мають відцифрованої електронної версії.

Крім того, наразі спостерігається збільшення зацікавленості населення, попиту та потреби у населення в отриманні доступу до архівних документів, що мають не тільки історичне значення, але і забезпечують вирішення соціально-правових потреб громадян.

Об'єктом дослідження є електронні архіви.

Предметом дослідження є запровадження електронних архівів як фактор удосконалення надання адміністративних послуг.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей і перспектив застосування електронних архівів в Україні як фактору удосконалення надання адміністративних послуг.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі науково-дослідні завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми запровадження електронних архівів;
- розробити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- визначити принципи і методи дослідження проблеми запровадження системи електронних архівів в Україні;
- проаналізувати сутність, специфіку, принципи та особливості системи електронних архівів;
- дослідити нормативно-правове забезпечення діяльності електронних архівів в Україні;
- розкрити специфіку зарубіжного досвіду організації електронних архівів;
- встановити здобутки та проблеми запровадження електронних архівів в Україні;
- проаналізувати напрями реформування системи електронних архівів в Україні на основі зарубіжного досвіду;
- спрогнозувати перспективи та основні чинники удосконалення системи надання адміністративних послуг в архівах України.

Гіпотеза: в умовах розвитку інформаційних технологій, мережі Інтернету є вкрай необхідним створення та запровадження системи електронних архівів в Україні. Застосування зарубіжного досвіду дозволить створити систему електронних архівів в Україні та дозволить створити ефективну модель взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами через систему надання адміністративних послуг.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

1.1. Стан наукової розробки проблеми запровадження електронного архіву в Україні

Проблематика запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні сьогодні потребує нагального вирішення. Наразі існує потреба у вивченні та імплементації в національну модель іноземного досвіду побудови системи електронних архівів.

В останні роки спостерігається значний інтерес дослідників до проблеми даного дослідження. Свідченням цього є чисельні наукові публікації.

Так, дослідженню проблематики запровадження та розвитку електронних архівів в Україні присвячено чимало наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Перш за все, слід назвати таких вітчизняних науковців як В. Бондаренко, А. Лавренюк, П. Марченко, І. Тюрменко [3; 29; 36; 63] та зарубіжних – А. Ахметова, А. Марчук, М. Саттон та інші [1; 37; 51].

В. Бондаренко у своїх публікаціях розглядає можливість запровадження системи електронних архівів в Україні на прикладі так званого проекту «Ірмос» - сучасної системи баз даних, що може вміщувати в себе базу даних оцифрованих архівних документів. Дослідник зосереджує увагу на проблемах, що можуть виникати в архівній справі в результаті запровадження в Україні зазначеної системи електронних архівів. Крім того, на практичному прикладі визначеної бази даних «Ірмос» В. Бондаренко визначає конкретні технічні кроки, що мають бути запроваджені та здійснені з метою створення сучасної бази даних електронних архівних документів з можливістю здійснення пошуку, зручного управління документами та доступу до них. Результатами дослідження стало створення в мережі Інтернет тематичного історичного сайту,

де було завантажено архівні документи з використанням системи бази даних «Ірмос».

А. Лавренюк у своїх дослідженнях аналізує зарубіжний досвід організації архівної справи, а саме досвід архівного зберігання електронних документів та доступу до них в Республіці Білорусь, РФ, Польщі. Зокрема, дослідник аналізує нормативне-правове та методичне підґрунття організації електронних архівів держав, а також зосереджує увагу на розгляді питання залучення позитивного досвіду цих країн в практику організації системи електронного архіву в Україні. А саме, на прикладі організації роботи Центрального державного електронного архіву України А. Лавренюк розглядає організації роботи в державних архівних установах, систему зберігання електронних архівів, модель роботи електронних архівів.

«Ця модель передбачає передачу ЕД на зберігання до ЦДЕА України через інформаційно-телекомунікаційні канали, тобто з інформаційної системи державних архівних установ до інформаційної системи ЦДЕА України. В якості надійних джерел постійного архівного зберігання ЕД використовуються сервери (вінчестери). Державні архівні установи виступають посередниками між установами, у діяльності яких створюються ЕД та ЦДЕА України, який здійснює технічне забезпечення постійного зберігання ЕД» [29, с. 167].

П. Марченко розглядає та аналізує сутність понять «електронний документ» та питання зберігання електронних документів в архівах. Так, дослідник розглядає сутність, особливості та специфіку електронних документів, а також технічні проблеми, що мають бути вирішені на шляху створення системи електронного архіву. Це перш за все вибір формату створюваних електронних документів, зокрема, найбільш прийнятним форматом зберігання автор визначає XML (Extensible Markup Language) формат, який можна використовувати в незалежності від характеристик та можливосте програмно-технічних засобів.

Отже, П. Марченко визначає наступні шляхи вирішення проблеми архівного зберігання електронних документів (ЕД):

«1) визначення стратегії довготривалого зберігання, формату ЕД, носіїв інформації;

2) розроблення структури та змісту метаданих ЕД;

3) розроблення архітектури програмно-технічних засобів для реалізації архіву ЕД» [36, с. 82].

Зазначені шляхи вирішення проблем архівного зберігання електронних документів, а також вивчення та застосування іноземних практик функціонування систем зберігання електронних документів, на думку П. Марченко, дозволить створити сучасну та дієву технічну систему зберігання електронних документів.

Інший вітчизняний дослідник І. Тюрменко у колективній праці «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні» розглядає питання розвитку інформаційних технологій в архівній справі України, а також досвід організації веб-сайтів архівних установ України та інших держав. Дослідник акцентує увагу на аналізі системи збереження та доступу до архівних електронних документів через створення веб-сайтів всіх архівних установ, де будуть розміщуватися основні архівні фонди.

В своїх дослідження І. Тюрменко робить експертний аналіз веб-сайтів державних архівних установ за основними процесами: прозорість, ефективність, доступність, реактивність, засоби доступу, актуальність інформації, умови зберігання, зворотній зв'язок, обсяг оцифрованих документів і т. д. Таким чином, дослідник робить висновок, що наразі існує потреба в переробці веб-сайтів архівних установ в частині доступу до основних документів історико-культурної спадщини України. Адже, наразі в Україні система електронних архівів значно поступається зарубіжним країнам в питаннях прозорості та доступності архівних документів широким колам громадськості.

Загалом можна відзначити, що проблема розвитку та запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні недостатньо теоретично розроблена та зводиться до аналізу та опису

різних національних моделей організації електронних архівів, розгляду практик організації в архівних установах та до опису особливостей, специфіки доступу та організації збереження електронних документів.

Зарубіжні дослідники проблеми організації електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування також приділяють значну увагу розгляду національних моделей.

Так, А. Ахметова в своїх працях розглядає ряд важливих питань в організації електронних архівів, зокрема питання нормативно-правового та методичного забезпечення запровадження інформаційних технологій в архівній справі, технічну складову створення баз даних, де може зберігатися велика кількість архівних електронних документів, та забезпечення зручного доступу до таких баз даних. Крім того, дослідник розглядає основні технології збереження електронних документів та етапи впровадження електронних баз даних в практику архівної справи.

А. Ахметова зазначає «Розробка і впровадження бази даних здійснюється в кілька етапів:

1-й етап. Вивчення традиційної архівної технології, яка підлягає комп'ютеризації.

2-й етап. Розробка технічного завдання. Воно повинно бути складено архівістами, а також співробітниками служби інформаційного забезпечення (відділу автоматизації, інформцентру) спільно.

3-й етап. Розробка програмного продукту фахівцями архіву або іншої організації. У разі, коли програмне забезпечення розробляється іншою організацією, доцільно укладення договору між архівом і фірмою, до якого додається технічне завдання. У договорі обов'язково слід передбачити конвертування даних знову версії програми, технічне обслуговування системи, зокрема, підтримку «горячої лінії», склад документації супроводу до програмного забезпечення, навчання фахівців і т.п. [1, с. 69].

Отже, А. Ахметова робить висновки, що створення таких баз даних дозволить створити так званий «електронний фонд використання» – сукупність

електронних копій документів архівних фондів, що записані на цифрові носії та використовуються замість оригіналів документів та з метою формування електронних ресурсів, що забезпечить швидкий доступ до документів.

А. Марчук розглядає питання створення електронної системи бази даних для підтримання, збереження, доступу до електронних архівних документів. На практичному досвіді створення електронних баз даних Електронного архіву академіка Єршова, Фотоархіву Російської Академії наук дослідник розглядає можливість масового запровадження електронних архівів в державних установах та в органах державної влади. В якості електронної системи бази даних архівних документів А. Марчук розглядає стандарти системи Semantic Web. Зазначена система бази даних має можливості до збереження та редагування електронних документів у форматі RDF та передбачає такі види робіт як: первинне сканування документів, публікація документів в Інтернеті, збереження анотацій до документів, формування універсальних та спеціальних інтерфейсів к створюваному архіву, використання електронного архіву іншими інформаційними системами та сайтами.

Крім того, дослідник використовує поняття «касета» – певне сховище документів, що реалізуються засобами стандартної операційної системи у вигляді директорій та піддиректорій з регламентною схемою розміщення певних файлів.

Таким чином, А. Марчук робить висновок, що архівні системи, перш за все, мають на меті збереження документів та інформації на них в довгостроковій перспективі. Отже, з часом формати документів, програми для обробки документів, середа їхнього використання будуть змінюватися, тому наразі існує потреба в створенні певних операційних стандартів при створенні, підтриманні та збереженні електронних архівів, що дозволять забезпечити збереженість та швидкий доступ до архівних документів.

М. Саттон в дослідженні «Корпоративний документообіг» вивчає проблему управління системою документообігу в компаніях, а саме широке коле питань: управління документами, методологію організації системи

управління документами компаній, основні технології організації системи електронного документообігу.

Дослідник ґрунтовно вивчає всі етапи організації електронного документообігу в компанії, та розпочинає дослідження з визначенням основних перешкод, що виникають під час запровадження системи управління документами. Серед основних перешкод, які необхідно враховувати при розробці та запровадженні системи управління документами були визначені наступні: незахищеність, невиконання функцій, відсутність централізації, дисципліни та організованості.

Отже, М. Саттон дає визначення поняттю «система управління документами» – це процес спостереження та контролю за офіційними діловими паперами фірми, записами прийняття рішень і важливими для фірми проміжними розробки які в форматі документа [51, с. 21].

Важливим в дослідженні вченого також є розгляд основних моделей та методик організації системи управління документами. Серед них необхідно виокремити алфавітну систему, систему послідовної нумерації, алфавітно-цифрову систему, класифікація за бізнес функціями та система нумерації за блоками. Всі зазначені системи класифікації та систематизації документів дозволяють забезпечити зручний пошук документів, швидкий доступ до них за необхідністю та можливість зберігання великої кількості різних за походженням документів.

Таким чином, зарубіжний дослідник М. Саттон один з перших робить ґрунтовне дослідження проблематики управління системою документів фірми, що дає розуміння необхідності створення подібних систем як в приватному, так і в державному секторах.

Отже, можна зробити висновок, що зарубіжні дослідники вивчення проблеми створення та підтримання електронних архівів роблять акцент перш за все на створенні певних систем зберігання великої кількості документів. Однак, на нашу думку, проблема створення електронних архівів в органах

державної влади та місцевого самоврядування має певну специфіку та не зводиться до простого зберігання певної сукупності документів.

Таким чином, можна зробити висновок, що питання запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування представляє собою актуальний і цікавий напрям дослідження науки публічного управління. Однак, у вітчизняній науковій думці ця проблем має не достатнє наукове обґрунтування. Перш за все, це пов'язано з відсутністю ґрунтовних досліджень за останні роки та дослідженням тільки окремих національних моделей організації електронних архівів в приватному секторі.

У працях зарубіжних дослідників ми можемо прослідкувати використання та створення теоретичних концепцій (загальних моделей організації системи управління документами), які дозволяють розглядати це питання з урахуванням багатьох чинників.

Невирішеними залишаються питання імплементації зарубіжного досвіду в Україні, а саме перспективи впровадження позитивних наслідків реформ іноземних держав, проблеми та ризики що виникають при проведенні реформ.

У підсумку зазначимо, що значний внесок у дослідження проблеми запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні був зроблений дослідниками А. Марчуком, А. Ахметовою. Серед українських науковців слід відмітити: А. Лавренюк, яка акцентувала увагу на аналізі досвіду функціонування та динаміки створення систем електронних архівів в зарубіжних державах, таких як Республіка Білорусь, Польщі та ін.

1.2. Аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження.

При дослідженні проблеми запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні необхідно виокремити основні поняття, що є визначальними для її розгляду. Перш за все, це такі поняття як: електронний архів, цифровий архів, електронний документ,

електронний документообіг, електронно-цифровий підпис, система управління документами, електронні державні послуги, адміністративні послуги.

На нашу думку, поняття електронний документ є найбільш значущим при розгляді проблеми запровадження та розвитку електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування. Поняття електронний документ сьогодні є досить вживаним та існує досить велика кількість тлумачень даної дефініції.

Так, в нормативно-правовому полі України, а саме в Законі України «Про електронний документ та електронний документообіг» ми знаходимо таке визначення поняття електронного документа «Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа». Зазначений ЗУ є основоположним у визначенні організаційно-правових засад використання електронних документів та електронного документообігу, визначає правовий статус та основні засади підписання електронних документів за допомогою кваліфікаційно-електронних підписів [16].

Вітчизняний дослідник М. Ларін визначає електронний документ як «інформація, зафіксована певним чином із можливістю її ідентифікації». На думку вченого, особливості електронного документа є тотожними звичайному документу, саме тому не має необхідності в створенні нової дефініції. Дослідник розглядає поняття електронний документ в трьох різних аспектах: «електронний документ – машиночитаний документ, документ на машинному носії; електронний документ – це особливий тип документа та електронний документ – це електронна форма документа» [30, с. 17].

Інший дослідник В. Писаренко у своїх дослідженнях розглядає та аналізує визначення поняття електронний документ у вітчизняних та зарубіжних вчених, та робить висновок, що в Україні, наразі, бракує як теоретичних розробок з цього питання, так і нормативно-правового закріплення поняття, а всі спроби визначення цієї дефініції зводиться до аналізу зарубіжних законодавчих актів та практик створення, збереження, використання

електронних документів. Таким чином, на думку вченого, наразі, в Україні існує потреба у використанні зарубіжного досвіду визначення електронних документів та електронного документообігу.

Отже, визначаючи поняття електронний документ, більшість дослідників зосереджується на розгляді електронного документа як однієї з форм відображення інформації та способі збереження інформація, а саме електронному вигляді, ігноруючи специфічні притаманні тільки електронному документу характеристики.

Ми вважаємо, що при визначенні поняття електронного документа необхідно враховувати такі його особливості, що є визначальними:

- можливість швидкого, зручного доступу до документів великим колам користувачів;
- електронний документ є технічним продуктом, залежним від розвитку інформаційних технологій;
- електронний документ має більш високий рівень захисту завдяки можливості використання кваліфікованих електронних підписів;
- електронний документ за необхідністю має можливість до безтерміного зберігання без втрачання його автентичності.

Визначаючи поняття електронний документ, необхідно зупинитися на визначенні дефініції електронний документообіг, з яким має безпосередній взаємозв'язок.

Визначення поняття електронного документообігу наразі є досить актуальним напрямом дослідження та виявляється в існуванні значних досліджень як у вітчизняній науковій літературі, так і в зарубіжній.

Так, вітчизняні дослідники питання електронного документообігу організації роблять акцент на визначенні електронного документообігу у широкому розумінні поняття як сукупності інформаційно-технічних технологій, що забезпечують життєвий цикл електронних документів. Таке визначення ми знаходимо у працях О. Кукаріна, А. Марченко, А. Семенченко [26; 36; 25].

Необхідно зазначити, що в Україні ще з 2003 р. відбулось нормативно-правове та законодавче закріплення необхідності запровадження та основних засад використання системи електронного документообігу. Так, в третьому розділі Закону України «Про електронний документ та електронний документообіг», ми знаходимо визначення електронного документообігу – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів [16].

Крім того, ЗУ «Про електронний документ та електронний документообіг» було визначено основні засади, етапи впровадження електронного документообігу в організаціях.

Визначаючи поняття електронний документообіг, на нашу думку, необхідно визначити основні принципи, на яких ґрунтується система електронного документообігу.

Це такі принципи як:

- однократна реєстрація документа;
- безперервність руху документа;
- рух документів повинен мати найменшу кількість повернень на попередні етапи;
- документи мають спрямовуватись виконавцям відповідно до їхніх обов'язків, щоб уникнути дублювання операцій;
- прозорість процесів проходження документів;
- ефективна система пошуку документів [25, с. 10].

Отже, підсумовуючи вище сказане, ми можемо визначити електронний документообіг як певну організаційну, інформаційно-технічну систему, створену з метою створення, поширення, підтримки електронних документів, а також сукупність певних методів, технологій, що забезпечують документообіг організації, установи.

З поняттям електронний документообіг, досить пов'язаним є поняття система управління документами, тому деякі дослідники (М. Ларін, В. Завгородній, Ф. Бутинець) розглядають це поняття в контексті вивчення основних систем електронного документообігу, що використовуються в органах державної влади та місцевого самоврядування України. Такі системи є насамперед продуктом інформаційно-технічних технологій. Серед таких систем електронного документообігу можна виокремити СЕД «Мегаполіс», М.Е.doc, Optima і т.д. Основною метою таких систем управління документами є насамперед удосконалення та полегшення роботи з документами на всіх етапах життєвого циклу документа.

Крім того, з системою електронного документообігу є досить пов'язаними поняття електронних та цифрових архівів, які, однак, мають ряд специфічних особливостей. Поняття електронний архів наразі є досить вживаним в науковій літературі та в деяких випадках вживається як цифровий архів.

Вітчизняний дослідник А. Семенченко визначає поняття електронний архів як: «Електронний архів (ЕА) – структуроване сховище незмінних оригіналів електронних документів (електронних зображень паперових документів), створене на основі законів і правил ведення архівів на конкретній території (в конкретній країні). Документи, що становлять основу ЕА, як правило, пов'язані з процесами діловодства організації. Структурування документів проводиться на основі вміщення документів до більш крупних одиниць зберігання, які називаються справами» [25, с. 23].

В свою чергу поняття цифрового архіву ми знаходимо в дослідженнях В. Бондаренко, який робить акцент на використанні інформаційних технологій в питаннях збереження історичної архівної спадщини. Саме сукупність інформаційних технологій, що використовуються в архівній практиці, розміщення певних матеріалів за допомоги Інтернет ресурсів, створення електронних баз даних документів є основними характеристиками цифрових архівів.

Отже, порівнявши поняття електронний та цифровий архів, ми знаходимо досить багато спільних рис, що дає змогу зробити висновок про тотожність понять. Однак, є і деякі незначні відмінності. Так, досліджуючи особливості цифрових архівів, вітчизняні дослідники роблять акцент на створенні бази даних з оцифрованими архівними документами, з іншого боку створення електронних архівів передбачає проходження повного циклу електронних документів від створення їх за допомогою систем електронного документообігу до підтримки та довготривалого архівного зберігання.

Разом з цим в науковій літературі ми можемо ще знайти поняття електронних архівних ресурсів, що на нашу думку також є досить близьким за змістом до поняття цифрового архіву та може позначити певну сукупність накопичених інформаційних даних, що розміщені на різних інформаційних ресурсах.

Одним з основних атрибутів електронного документа є електронно-цифровий підпис. Треба зазначити, що у вітчизняній науковій літературі поняття електронно-цифрового підпису недостатньо теоретично розроблено. Більшість вітчизняних дослідників розглядають електронно-цифрові підписи через призму встановлення авторства електронних документів та захисту їх від підробки. Так, українська дослідниця Л. Сисоева визначає електронно-цифровий підпис як: «засіб, що дозволяє на основі криптографічних методів надійно встановити авторство і справжність документа» [52, с. 44]

В законодавчій практиці зарубіжних країн значну увагу при дослідженні питань електронного документообігу приділяють визначенню ролі, місця та особливостей електронно-цифрових підписів. Так, в ряді зарубіжних країн, а саме Японії, США, Італії, Франції, Німеччині досить вдало функціонують закони «Про цифровий підпис». В цьому контексті, для нашого дослідження є цікавим розглянути законодавчі акти міжнародних організацій, що діють в багатьох країнах.

Так, зокрема ще в 2007 р. ООН разом з ЮНСІТРАЛ було розроблено Типовий закон про електронні підписи, що став основною для розроблення та

прийняття відповідних національних законів в європейських країнах. В рамках цього типового закону поняття електронний підпис визначається як «дані в електронній формі, які містяться в повідомленні даних, включені до нього або логічно асоціюються з ним і які можуть бути використані для ідентифікації підпису в зв'язку з повідомленням даних і вказівки на те, що той, хто підписав, згоден з інформацією, що міститься в повідомленні даних».

Що стосується нормативно-правового визначення поняття електронний підпис, то в Україні нещодавно в 2017 р. був прийнятий новий Закон України «Про електронні довірчі послуги», який визначив та нормативно закріпив нове поняття «кваліфікований електронний підпис», що позначає «удосконалений електронний підпис, який створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа» [15].

Треба відзначити, що з прийняттям цього закону втратив чинність Закон України «Про електронний цифровий підпис», що був прийнятий ще в 2003 р. та вперше дав визначення поняттю електронний цифровий підпис «електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа» [17].

Отже, порівнявши два визначення, що надаються в законах України, ми можемо зробити висновок, що поняття електронно-цифровий підпис, наразі, в законодавчому полі України було замінено на поняття «кваліфікований електронний підпис», що може позначати удосконалений вид електронного підпису, що є більш захищеним, призначений для підписання документів, отримання електронних адміністративних послуг держави і т.д.

Поняття електронні державні послуги та адміністративні послуги є взаєпов'язаними, оскільки впливають один з одного.

Так, існує доволі велика кількість визначень понять «адміністративні послуги». Прийнятий ще в 2012 р. Закон України «Про адміністративні послуги» визначив це поняття як: «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону» [13].

Вітчизняні дослідники, аналізуючи поняття адміністративні послуги, роблять акцент на розгляді адміністративних послуг, як таких, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування на платній та безоплатній основі у визначений законами термін. До такої точки зору, зокрема, схильні К. Ніколаєнко, К. Афанасьєва, Г. Писаренко.

Крім того, вітчизняні дослідники, розглядаючи це питання, визначають основні особливості, що притаманні адміністративним послугам, виділяючи з якості головної з них реалізацію владних повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, завдяки чому можливе встановлення та налагодження комунікації, взаємодії з громадянами.

Зазначені дослідники визначають і інші характерні ознаки, що притаманні адміністративним послугам. Серед них можна виокремити:

- 1) надання за заявою фізичної або юридичної особи;
- 2) стосується прав та/або обов'язків такої особи, тобто адміністративна послуга надається заради забезпечення умов для набуття, зміни чи припинення прав та/або обов'язків осіб;
- 3) надання адміністративними органами (насамперед органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, іншими державними органами) обов'язково шляхом реалізації владних повноважень, адже адміністративний орган володіє “монополією” на надання конкретної адміністративної послуги;
- 4) право на отримання особою конкретної адміністративної послуги та відповідні повноваження адміністративного органу мають бути безпосередньо передбачені законом [43, с. 21].

Поняття «електронні державні послуги» нещодавно почали активно використовувати як в наукових дослідженнях, так і у повсякденному житті, що пов'язано зі значним розвитком та запровадженням в органах державної влади та місцевого самоврядування інформаційних технологій, мережі Інтернет, електронного урядування. Саме тому наразі існує багато визначень цього поняття.

Так, І. Клименко в монографії «Електронні послуги» всі державні електронні послуги розподіляє на декілька видів. Насамперед, це державні послуги (до яких включаються всі послуги органів державної влади та державних підприємств, установ), муніципальні послуги (послуги, що надаються органами місцевого самоврядування), адміністративні послуги (послуги всіх органів публічної влади, що надаються в процесі реалізації їх владних повноважень) та неадміністративні послуги (послуги, які не пов'язані з реалізацією владних повноважень). Отже, ми бачимо певну класифікацію державних послуг, в першу чергу, за територіальним критерієм (державні послуги, муніципальні послуги) та за критерієм суб'єкт надання послуги [23, с. 15].

Інший вітчизняний дослідник Н. Терещенко визначає електронні послуги як «адміністративну або іншу публічну послугу, що надається громадянину або юридичній особі в електронній формі, і завдяки чому, громадянин має змогу отримати послугу від держави без особистого відвідування органів влади» [59, с. 133].

Отже, визначаючи поняття електронні державні послуги, вітчизняні дослідники роблять акцент саме на способі отримання таких послуг, а саме за допомогою мережі Інтернет та інших інформаційних технологій. При цьому сутність поняття адміністративної послуги не змінюється.

Таким чином, в даній роботі використовуються наступні ключові поняття: «електронний архів», «адміністративні послуги», «електронні державні послуги», «електронний документ», «електронний документообіг», «електронно-цифровий підпис».

Під «електронним документом» ми розуміємо одну з форм відображення інформації та спосіб збереження інформація, а саме електронний вигляд, ігноруючи специфічні притаманні тільки електронному документу характеристики.

Під «електронним документообігом» ми будемо розуміти певну організаційну, інформаційно-технічну систему, створену з метою створення, поширення, підтримки електронних документів, а також сукупність певних методів, технологій що забезпечують документообіг організації, установи.

Під електронним архівом ми будемо розуміти структуровану систему збереження електронних документів, що можуть бути розміщені за допомогою Інтернет ресурсів; електронна база даних документів, що має зручний доступ, пошук та використання документів.

1.3. Методи та принципи дослідження запровадження електронних архівів в Україні

Метод наукового дослідження можна визначити як певний систематизований комплекс прийомів, процедур, які застосовуються дослідником для досягнення поставленої мети. Принцип наукового дослідження – це керівна ідея, основне вихідне положення теорії, вчення, науки, світогляду.

Досліджуючи проблему запровадження електронного архіву в Україні, ми будемо використовувати наступні принципи та загальнонаукові методи дослідження:

1) Принцип наукової обґрунтованості, який дозволяє розглядати процес запровадження електронних архівів на основі вивчення та врахування наукових розробок, результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Крім того, зазначений принцип дозволяє вивчити об'єкт дослідження без відриву від реальності, оскільки враховуються вже існуючі внутрішні зв'язки і відношення, причино-наслідкові зв'язки явищ, процесів, подій.

2) Принцип об'єктивності. Цей принцип дозволить уникати суб'єктивізму, симпатій, або навпаки антипатій, власного настрою при дослідженні зарубіжного досвіду організації електронних архівів та при розробці перспектив розвитку та прогнозуванні ризиків впровадження іноземного досвіду в модель електронних архівів України. Також, орієнтуючись при дослідженні на принцип об'єктивності, ми можемо уникнути волюнтаризму, тобто врахувати об'єктивні обставини, можливі наслідки реформування регіональної та місцевої влади.

3) Принцип системності, передбачає всебічний розгляд електронних архівів в Україні та в інших державах. Електронні архіви виступають як певна система – це внутрішньо організована сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, що утворюють єдине ціле. Це такі елементи як: електронна база даних, електронні архівні документи. Отже, принцип системності дозволяє нам вивчити різноманіття зв'язків та відносин усередині системи електронного архіву, а також її взаємовідносини із зовнішнім середовищем – органами державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктами отримання адміністративних послуг.

4) Принцип історизму, передбачає врахування конкретно-історичних умов (ситуацій), в яких відбувається розвиток (зміна) процесу або явища. Так, завдяки принципу історизму, ми можемо побачити розвиток та основні етапи реформування та впровадження електронних архівів в Україні, з'ясувати сучасний стан процесу реформування, та на основі цього сформулювати певні закономірності, які дозволять визначити вектор подальшого розвитку цього явища.

Крім того, зазначений принцип забезпечує зв'язок факту (події) з іншими об'єктами процесу. Отже, ми можемо розглядати електронні архіви не як окреме явище, а в сукупності з сформованими умовами та станом розвитку архівної справи України.

Метод аналізу – це такий метод наукового пізнання, який представляє собою уявний поділ досліджуваного об'єкту на складові елементи з метою

вивчення його структури, окремих ознак, властивостей, внутрішніх зв'язків та відносин.

Синтез – метод наукового пізнання, який представляє собою уявне з'єднання складових сторін, властивостей, зв'язків досліджуваного об'єкту, та вивчення цього об'єкту як єдиного цілого.

Метод аналізу був використаний при вивченні електронних архівів України та інших держав, їх складових елементів, певних ознак та зв'язків цих складових. Оскільки методи аналізу та синтезу діалектично пов'язані між собою, то з іншого боку електронні архіви та адміністративні послуги, що надаються завдяки ним, аналізуються як єдине ціле, що має певні загальні ознаки, властивості, зв'язки між собою.

Метод прогнозування – це сукупність операцій і прийомів, які на основі ретроспективних даних, зовнішніх та внутрішніх зв'язків об'єкта прогнозування, а також їхніх змін дають можливість передбачати майбутній його розвиток.

Отже, метод прогнозування дає змогу на основі вивчення зарубіжного досвіду організації електронних архівів визначити тенденції розвитку, спрогнозувати ризики та перспективи запровадження іноземного досвіду в Україні, створюючи на основі цього ефективну модель функціонування електронних архівів, доступу до архівних документів та отримання громадянами адміністративних послуг.

Досліджуючи зарубіжний досвід організації електронних архівів, ми використали наступні підходи та методи наукового дослідження:

Історичний підхід, який можна визначити як дослідницький прийом, який передбачає вивчення явища в часі та просторі. Цей підхід орієнтує дослідника на фіксацію подій і фактів, їх дослідження в часовому розвитку, виявлення зв'язку сьогодення, минулого і майбутнього.

Так, при використанні історичного підходу, систему електронних архівів в Україні та інших державах можна розглядати у просторово-часовому

контексті, враховуючи велику кількість окремих фактів та умови розвитку архівної справи.

Системний підхід – це такий дослідницький прийом, за допомогою якого явище розглядається як система (сукупність певних елементів). Він дає змогу вивчати складні об'єкти, їхні складові структурні елементи, взаємозв'язок і взаємодію цих елементів із зовнішнім середовищем. У процесі аналізу система виділяється з середовища, визначаються склад і структура системи, її функції, інтегральні характеристики (властивості), системоутворюючі чинники, взаємозв'язки із середовищем. Після визначення та усвідомлення взаємозв'язків у системах, взаємозалежності її компонентів можна прослідкувати динамізм та тенденції розвитку системи.

Так, систему електронних архівів можна розглядати як системне явище. З одного боку, вона являє собою частину складної системи - архівної справи, а з іншого боку електронні архіви виступають як складна та самодостатня система, яка покликана виконувати специфічні функції.

Таким чином, за допомоги зазначеного підходу можна визначити структуру (компонентний склад) системи, встановити зв'язок між структурними компонентами та їх зв'язок із зовнішнім середовищем.

Структурно-функціональний аналіз можна визначити як дослідницький прийом, який полягає у розчленуванні складного об'єкта на складові, вивченні зв'язків між ними й визначенні місця і ролі всіх складових у функціонуванні об'єкта як цілого, за умови збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем. Застосування структурно-функціонального аналізу в дослідженні політичної системи суспільства передбачає виокремлення елементів її структури, основними з яких є політичні інститути, з'ясування особливостей їхнього функціонування та зв'язку між ними.

Так, за допомогою структурно-функціонального аналізу, електронний архів розглядаються як складна система, яка постійна знаходиться у взаємозв'язку з іншими інститутами та покликана виконувати цілий комплекс функцій.

Крім того, за допомогою нормативного підходу ми досліджуємо нормативно-правову базу, що регулює та визначає систему електронних архівів в Україні та інших країн. Таким чином, нормативний підхід у дослідженні є ключовими у розумінні інституційного поля та нормативно-правової бази впровадження систем електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування України та розумінні сутності, ролі та якості надання адміністративних послуг.

Синергетичний підхід – методологічна орієнтація в пізнавальній і практичній діяльності, яка передбачає розгляд всіх соціальних систем як відкритих, нестійких, нелінійних середовищ, які постійно перебувають в станах хаосу та порядку і завдяки свідомій спільній дії елементів цих систем прагнуть до самоорганізації. Сутність синергетичного підходу полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур.

Синергетичний підхід передбачає ймовірне бачення світу, базується на дослідженні нелінійних систем. Образ світу постає як сукупність нелінійних процесів. Ідея не лінійності включає багатоваріантність, альтернативність шляхів еволюції та її незворотність. Так, електронні архіви можна представити як складну систему, що наразі перебуває у стані хаосу і нестабільності та прагне до самоорганізації.

Отже, синергетичний підхід передбачає розглядати оптимізацію та реформування системи електронних архівів з огляду власних тенденцій розвитку цієї системи, необхідно зрозуміти, як сприяти їх власним тенденціям розвитку, як виводити їх на ці шляхи, не нав'язуючи невластивного їм шляху розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок, що методологічну базу роботи складають такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, прогнозування та такі підходи як історичний, системний, структурно-функціональний, нормативний, синергетичний та інші.

Підводячи підсумки першого розділу, вважаємо за потрібне зазначити, що проблематика запровадження електронних архівів в Україні як фактор

удосконалення надання адміністративних послуг є актуальним напрямом дослідження. Серед вітчизняних дослідників, що займаються розробленням даної проблеми, слід назвати В. Бондаренко, А. Лавренюк, П. Марченко, І. Тюрменко та інших, з іноземних А. Ахметова, А. Марчук, М. Саттон та інших.

Напрацювання зазначених дослідників складають теоретичну базу нашого дослідження, однак відкритим залишається питання залучення досвіду європейських країн у реформуванні системи електронних архівів в Україні, питання створення технічних інформаційних систем, за допомоги яких буде створена дієва система електронних архівів, розміщення основних архівних фондів та архівних документів в мережі Інтернет для доступу до них громадян та інших зацікавлених осіб.

Отже, застосовуючи загальнонаукові методи та принципи дослідження, а також специфічні дослідницькі прийоми, ми зможемо оцінити та спрогнозувати ризики та перспективи впровадження іноземного досвіду до запровадження та реформування електронних архівів в Україні, а також прослідкувати тенденції до підвищення ролі та якості надання адміністративних послуг в органах державної влади та місцевого самоврядування, їхні ролі у встановленні комунікації, взаємодії та довіри з боку широкого кола громадськості.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

2.1. Сутність, специфіка, принципи та особливості системи електронних архівів

Значний розвиток інформаційних технологій, запровадження електронного документообігу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, використання електронно-цифрових підписів та загалом тенденції до діджиталізації на всіх рівнях управління зумовило необхідність впровадження системи електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування.

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій електронні архіви представляють собою структуровану систему збереження електронних документів, створену за допомогою інформаційних технологій, з метою збереження, відтворення, використання та захисту електронних документів.

Сутність електронних архівів не можна розглядати без чіткого визначення функцій електронних архівів.

Так, вітчизняні дослідники систем електронних архівів В. Мазур, Ю. Шпак, О. Мазур, В. Давиденко [34] визначили наступні функції електронних архівів:

- організація зберігання електронних версій документів і облікової інформації у відповідності з вимогами підприємства;
- ведення класифікаторів і рубрикаторів і їх використання для пошуку документів;
- встановлення і підтримка логічних зв'язків між документами;
- організація пошуку документів за атрибутами реєстраційних карток, за анотаціями, за змістом;

- забезпечення доступу до електронних документів у відповідності до прав доступу;
- ідентифікація електронних документів за їх реквізитами;
- формування звітів (номенклатури прав, внутрішнього опису документів прав, описів справ структурних підрозділів, статистичних звітів), а також відстеження фактів роботи користувачів з електронними копіями документів» [34, с. 65].

Розглядаючи сутність та особливості такого явища як електронні архіви, на нашу думку, необхідно зупинитися на розгляді типів та видів електронних архівів, що визначають їх сутність, будову, специфіку.

Так, в роботах вітчизняних дослідників І. Довгалюк, Ю. Стех пропонується поділ електронних архівів за критерієм стадії життєвого циклу електронного документа. Отже, дослідники за цим критерієм пропонують поділити електронні архіви на два основних види:

«У залежності від конкретної стадії життєвого циклу електронного документа, із яким має справу архівна система, архіви поділяються на наступні типи:

- 1) статичні архіви документів (або просто архіви) – системи, які мають справу тільки з опублікованими документами;
- 2) динамічні архіви документів (або системи управління документами)-системи, що мають справу як з опублікованими документами, як із тими, які знаходяться в розробці» [10, с. 31].

При цьому дослідники визначають конкретні специфічні задачі та функції для кожного з цих типів електронних архівів. Так, перший тип електронних архівів – статистичні, на думку вчених, повинен виконувати цілий комплекс задач. Серед них найголовніші є:

- організація зберігання електронних документів;
- організація зберігання паперових та мікрографічних документів;
- організація пошуку документів;

- підтримка захисту документів від несанкціонованого доступу і аудит роботи;

- підтримка перегляду документів;

- підтримка анотування документів.

В свою чергу, електронні архіву типу динамічні покликані виконувати ті ж самі задачі та функції, а також систему особливих задач, які притаманні тільки цьому виду. Серед задач динамічного електронного архіву слід зупинитися на наступних:

- підтримка колективної роботи з документами;

- підтримка складових документів;

- підтримання розширеного спектру прав доступу до документа;

На нашу думку, перераховані вище задачі електронних архівів різних типів є досить вузькими та стосуються більше, так званих, внутрішніх задач, тобто тих, які покликані виконувати електронні архіви всередині організації, установи або державного органу.

Однак, сьогодні досить актуальним, особливо для державних архівних установ, є функції, які електронні архіви покликані виконувати, умовно кажучи зовні. Насамперед, тут необхідно зазначити, що впровадження систем електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні, створить сприятливі умови для якісного, зручного та швидкого електронного формату надання адміністративних послуг. Адже, наразі, в більшості державних органах влади та місцевого самоврядування України, а особливо в державних архівних установах відсутня можливість отримання адміністративних послуг онлайн. Крім того, наразі, в більшості органах державної влади, особливо державних архівних установ, зберігаються традиції бюрократизації процесів надання адміністративних послуг, що виявляється в написанні власноруч паперових заяв, подання до заяв безлічі паперових копій документів і т.д.

Таким чином, можна зробити висновок, що електронні архіви покликані виконувати цілий комплекс функцій та задач, деякі з яких є типовим та

притаманними загалом системам електронного документообігу, інші є досить специфічними та покликані забезпечити ефективне функціонування як системи електронного документообігу установ, організацій, державних органів, так і забезпечити зручний доступ, пошук, використання великої кількості електронних документів одночасно.

Зазначений перелік функцій електронних архівів відображає головну мету їх існування. На нашу думку, однією з найважливіших функцій та метою створення електронних архівів є довготривале збереження, відтворення, зручний доступ та користування архівними документами в будь-який час. В свою чергу, функціонування подібних систем створює сприятливі умови для забезпечення в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування принципів прозорості, відкритості, доступності та довіри широкого кола громадськості.

Отже, на нашу думку, функціонування системи електронних архівів в Україні повинна базуватися на певних принципах.

Так, в європейських країнах був розроблений документ, що отримав назву «Національна безпека, свобода висловлювань і доступ до інформації», який був виданий ще в 1995 році та нормативно проголосив так звані «Йоганнесбурзькі принципи». Розроблений документ Міжнародним центром проти цензури спільно з Центром прикладних правових дослідів Університету в Йоганнесбурзі та прийняті пізніше на сесії Комісії ООН з прав людини вперше закріпили принципи доступу громадськості до інформації, розсекречення архівної інформації і т.д.

На нашу думку, досить влучними в контексті вивчення проблеми розвитку систем електронних архівів є такі принципи:

– загальні принципи (принцип свободи думки, висловлювання та інформації; принцип захисту законних інтересів національної безпеки, принцип заборони дискримінації і т.д.);

– принципи обмеження свободи слова (захист особистої думки, захист свободи висловлювань, принцип оприлюднення дій, що можуть становити загрозу національній безпеці);

– принципи обмеження свободи інформації (принцип норм доступу до інформації, принцип громадського інтересу в оприлюдненні інформації, загальні норми оприлюднення секретної інформації, інформації отримана в державних справах).

– принципи верховенства права (принцип правового захисту, засоби правового захисту, право на розгляд справи в незалежному суді).

Серед широкого кола принципів є основоположні, що закріплюють невід’ємне право людини на отримання, користування інформацією, і інші, у подальшому розроблені, доповнені та нормативно закріплені в національних законодавчих актах країн. Виключенням не стала і Україна.

Так, в законодавчих актах України ми також знаходимо закріплені загальні принципи доступу до інформації, архівних документів та фондів. Зокрема, стаття 15 Закону України «Про національний архівний фонд та архівні установи» регламентує доступ до документів Національного архівного фонду та користування ним громадянами, та закріплює принципи рівного доступу до цієї інформації та заохочення, захист цих прав з боку держави. Наступні статті цього закону визначили основні засади обмеження доступу зацікавлених осіб до інформації та документів органів державної влади, місцевого самоврядування, територіальних громад, що становлять державну таємницю.

Крім того, Закон України «Про інформацію» закріпив основні принципи відкритості, доступності, свободи та обміну інформацією та поведження з інформацією з обмежених доступом (стаття 2, стаття 10, стаття 28, стаття 31 Закону) [18].

Таким чином, перераховані вище принципи є основоположними та ключовими в питанні організації роботи не тільки існуючих архівних установ, але і систем електронних архівів. Необхідно зазначити, що існуючі нормативно-правові та законодавчі акти України потребують внесення змін, адже, наразі, в

них відсутня інформація щодо організації роботи, функціонування та доступу до електронних архівів. Крім того, відсутнє нормативне-правове закріплення поняття, функцій, мети створення електронних архівів як в органах державної влади, місцевого самоврядування так і в інших державних та приватних установах, організаціях.

Не менш важливим питанням під час розгляду сутності та особливостей електронних архівів є питання створення певних інформаційних баз даних, які є насамперед продуктом інформаційних технологій, однак в першу чергу покликані забезпечити існування електронних архівів, в площині створення програмного продукту. Слід відзначити, що наразі в Україні відсутня ефективна уніфікована система, програмне забезпечення, на базі якого можна було створити загальнонаціональну систему зберігання електронних архівних документів. Однак, сьогодні існують так звані пілотні програми створення окремих електронних архівних фондів, які є першими кроками на шляху запровадження в державних архівних установах, органах державної влади та місцевого самоврядування елементів електронного архіву.

Таким чином, можна зробити висновок, що електронні архіви представляють собою структуровану систему збереження електронних документів, створену за допомогою інформаційних технологій з метою збереження, відтворення, використання та захисту електронних документів. Такі системи покликані виконувати цілий комплекс задач, найважливішими з яких є підтримка збереження великої кількості документів, зручний доступ до електронних документів в будь-який час великої кількості користувачів, збереження автентичності архівних документів, захищеність документів від несанкціонованого доступу і т.д.

2.2. Нормативно-правове забезпечення діяльності електронних архівів в Україні

Запровадження, функціонування та робота електронних архівів в державі неможливо без чіткого визначення нормативно-правового та законодавчого поля цього явища. Слід зазначити, що наразі в Україні відсутні законодавчі акти, які прямо стосувалися б запровадження та функціонування електронних архівів. Однак, аналізуючи ряд законів, ми знаходимо окремі положення та статті, що стосуються організації саме систем електронних архівів.

Так, в першу чергу, необхідно розглянути низку законів України, що мають вищу юридичну силу.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» є основоположним у визначення поняття електронного документу, особливостей, засад створення електронних документів та їх руху в організації під час функціонування систем електронного документообігу. Для дослідження питань запровадження електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування є досить цікавою стаття 13 цього закону. Стаття 13 «Зберігання електронних документів та архіви електронних документів» визначає основні засади та особливості та основні вимоги до збереження електронних документів.

«При зберіганні електронних документів обов'язкове додержання таких вимог:

- 1) інформація, що міститься в електронних документах, повинна бути доступною для її подальшого використання;
- 2) має бути забезпечена можливість відновлення електронного документа у тому форматі, в якому він був створений, відправлений або одержаний;
- 3) у разі наявності повинна зберігатися інформація, яка дає змогу встановити походження та призначення електронного документа, а також дату і час його відправлення чи одержання» [16].

У разі неможливості зберігання електронних документів на електронних носіях інформації протягом строку, встановленого законодавством для

відповідних документів на папері, суб'єкти електронного документообігу повинні вживати заходів щодо дублювання документів на кількох електронних носіях інформації та здійснювати їх періодичне копіювання відповідно до порядку обліку та копіювання документів, встановленого законодавством. Якщо неможливо виконати зазначені вимоги, електронні документи повинні зберігатися у вигляді копії документа на папері (у разі відсутності оригіналу цього документа на папері). При копіюванні електронного документа з електронного носія інформації обов'язково здійснюється перевірка цілісності даних на цьому носії».

Отже, прийнятий ще в 2003 р., зі змінами прийнятими в 2018 р. Закон України «Про електронні документи та електронних документообіг» став основою для здійснення перших кроків на шляху до організації систем електронного документообігу в органах державної влади, місцевого самоврядування, установ різних форм власності. В зв'язку з цим, наразі досить актуальним стало питання запровадження електронних архівів, які будуть забезпечувати останній етап життєвого циклу електронних документів, а саме збереження таких документів, в залежності від строку їх зберігання.

Наступний Закон України «Про інформацію» визначає не тільки основні засади та особливості провадження в Україні інформаційної політики, регламентує право всіх громадян на отримання, розповсюдження та захист законних інтересів на отримання інформації, але і визначив основні принципи, особливості поводження з інформацією з обмеженим доступом. Регламентація таких принципів та чітке законодавче їх закріплення є досить актуальним в питання функціонування електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування. Крім цього, в законі містяться дані про чітке визначення видів інформації, що можуть становити обмежений доступ. Так, в статті 21 Закону ми знаходимо наступну інформацію:

«Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

2. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом.

3. Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами» [18].

Закон України «Про національний архівний фонд та архівні установи» регламентує питання використання, зберігання та облік фондів Національного архівного фонду, а також основні питання архівної справи. Слід відзначити, що на сьогодні в цьому законі, який є «профільним» та прямо стосується функціонування архівних установ, поводження з документами НАФ і т.д. відсутня будь-яка інформація, що стосувалося би впровадження, функціонування систем електронних архівів. На нашу думку, саме цей закон в майбутньому повинен стати основою щодо розробки та прийняття нового закону. Також необхідним є внесення змін до цього Закону, щодо засад та особливостей функціонування електронних архівів в державних архівних установах, а також в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Крім цього, при розгляді питання нормативно-правового забезпечення діяльності електронних архівів слід розглянути низку вже існуючих нормативно-правових актів, що були прийняті Державною архівною службою України та Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства.

Так, в 2014 р. був затверджений «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання». Цей нормативно-правовий акт визначає основні особливості та вимоги впровадження електронного документообігу в органах державної влади та місцевого самоврядування та підготовки до подальшого передавання їх на

зберігання до електронних архівів. Зазначений порядок визначає всі етапи проходження електронних документів: від їх створення та реєстрації до підготовки електронних документів для передачі на архівне зберігання.

Так, «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» зазначається: «Передавання електронних справ до архіву установи відбувається за допомогою ІАС установи, яка забезпечує надання доступу працівникам архіву установи до відповідних електронних документів та всіх їх облікових даних. Для приймання електронних справ до архіву установи створюється автоматизоване робоче місце працівника архіву установи, технічні вимоги до якого визначені у розділі IX цього Порядку. Служба інформаційного забезпечення своєчасно надає доступ працівникам архіву установи до вказаних справ та інформує про це зазначених працівників та працівника служби діловодства, який ініціював цей процес. Після цього розпочинається приймання-передавання електронних справ до архіву установи» [48].

Наступний нормативно-правовий акт «Методика приймання-передавання електронних документів до державних архівних установ та архівних відділів міських рад», що також був розроблений та прийнятий в 2014 р. Державною архівною службою України спільно з Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства. Зазначений документ є так званим продовженням методичних рекомендацій щодо порядку, етапів та основних засад приймання та передачі електронних документів від органів державної влади, місцевого самоврядування та установ різних форм власності на постійне зберігання в державні архівні установи. Також, документ містить змістовні практичні приклади оформлення основних актів, журналів, реєстрів файлів, які необхідно обов'язково оформити під час процесу приймання-передачі електронних документів в державні архівні установи.

Крім того, досить важливим аспектом в діяльності електронних архівів є питання захищеності інформації та непідконтрольний, несанкціонований

доступу до електронних документів сторонніми особами. Саме ці питання були розглянуті в цьому документі.

«Для приймання архівних електронних документів архівні установи повинні побудувати інформаційну (автоматизовану) систему, що дозволяє забезпечити автоматизоване опрацювання всіх інформаційних об'єктів, що передаються від юридичної особи. Захист інформації в інформаційних (автоматизованих) системах юридичних осіб та в архівних установах забезпечується відповідно до вимог Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та інших нормативно-правових актів у сфері захисту інформації.

Під час підготовки електронних документів до передавання на архівне зберігання та приймання-передавання архівних електронних документів до архівних установ від юридичних осіб застосовують електронний цифровий підпис типу «Електронний цифровий підпис з повним набором даних перевірки», що визначається Вимогами до формату підписаних даних. Юридичні особи застосовують електронний цифровий підпис лише за умови використання надійних засобів електронного цифрового підпису» [40].

Крім того, в 2017 р. Державна архівна служба Україна розробила та прийняла нормативно-правовий акт «Технології комплектування архівних установ документами в електронній формі: методичні рекомендації». У зазначених методичних рекомендаціях вперше визначено основні засади, принципи, технології та методи комплектування архівних установ документами в електронному вигляді. Цей документ є досить змістовним, містить не тільки теоретичні аспекти технологій комплектування фондів електронними документами, але і практичні приклади, окремо робиться акцент на комплектування фондів електронними документами, що містять електронно-цифрові підписи, та такими, де відсутній такий підпис. Також, зазначений нормативно-правовий акт містить додатки, в яких досить детально було описано та стандартизовано основні документи, які використовують державні

архівні установи при прийманні-передачі на зберігання електронних документів.

Таким чином, можна зробити висновок, що наразі в Україні відсутнє законодавче закріплення норм, вимог, особливостей функціонування систем електронних архівів. В деяких законах міститься окрема інформація щодо цього, але, на нашу думку, сьогодні досить актуальним є прийняття спеціалізованого закону, який мав би охопити всі аспекти функціонування та запровадження електронних архівів: від визначення основних питань, до аспектів захищеності електронних документів, розміщення окремих архівних фондів в мережі Інтернет.

2.3. Зарубіжний досвід організації електронних архівів

Вивчення зарубіжних систем організації електронних архівів представляє собою значний інтерес для проведення відповідних реформ в Україні. Досвід Франції, США, Німеччини, на нашу думку, є найбільш успішним та вдалим та потребує детального розгляду.

У Франції розвиток інформаційних технологій в архівній справі було розпочато прийняттям низки нормативно-правових актів, що, з одного боку, закріпили необхідність збереження історичної спадщини, в тому числі архівної, а, з іншого боку, визначили особливості формування та функціонування елементів електронних архівів в системі Національного архіву Франції. Так, ще в 1979 р. був прийнятий закон про збереження архівного надбання, в 2008 р. Закон «Про архіви», що нормативно закріпили не тільки основні особливості організації архівної справи, але і впровадження інформаційних технологій в систему існуючих архівних установ Франції.

Загалом необхідно зазначити, що сучасна система архівів Франції має централізований тип організації з елементами децентралізації. Для характеристики системи електронних архівів Франції, перш за все, необхідно розглянути систему існуючих архівних установ.

Так, система архівів Франції складається з:

- національних архівів;
- галузевих державних архівів;
- регіональних архівів або служби регіональних архівів;
- департаментських архівів (архівні служби департаментів);
- комунальних та міжкомунальних архівних служб;
- приватних архівів;
- системи проміжних архівів.

З 2017 р. у Франції функціонує єдина система пошуку архівних документів з Інтернет доступом, яка включає архівні фонди державних архівів Франції. На сьогодні така система налічує близько 400 млн. архівних

документів, до яких є доступ всім зацікавленим. Такий Інтернет-ресурс включає в собі три основні розділи:

1) державна служба публічних архівів (Національний архів, департаментські архіви, комунальні та міжкомунальні архіви) включає в собі сервіси та послугу, які надають ці архіви;

2) громадська історія, має назву «засоби для історії», включає в собі історичні архівні документи, а саме підрубрики з пам'ятних дат, пошук генеалогічних відомостей на родину, новини.

3) публічні архіви, що включає в себе комунікацію з користувачами, основні особливості та вимоги до розміщення архівних документів в мережі Інтернет, організація діяльності електронних та архівних установ.

Л. Халецька в своїх дослідженнях визначила основні переваги такої системи електронного архіву «Таким чином, єдиний сайт пошуку архівних документів francearchives.fr є надійним, зручним інструментом швидкого отримання користувачами достатньо повної, перевіреної інформації. Його переваги полягають у зосередженні в єдиному місці Інтернет-простору значної кількості як веб-ресурсів, так і інтерактивних зв'язків-виходів з провідними державними установами, зокрема архівними, що значно спрощує діяльність і фахівців-дослідників, і пересічних користувачів, надаючи доступ до архівних, юридичних, адміністративних документів, науково обґрунтованих суджень і публікацій з означених галузей. Крім цього, сайт знайомить як з організацією діяльності сучасних архівів, так і з можливостями отримання відповідної освіти, початкової чи безперервної, сприяючи постійному фаховому зростанню» [68, с. 69].

Таким чином, на сьогодні в Франції існує та успішно функціонує розгалужена система державних та приватних архівних установ, що мають тенденції до децентралізації та управляються з єдиного центру - Міжвідомчої служби архівів Франції. Особливість архівної системи Франції полягає у функціонуванні в мережі Інтернет системи доступу до електронних архівних

документів, кількість яких збільшується за рахунок постійного оцифрування документів.

Досвід організації електронних архівів, збереження електронних документів в Німеччині має свої особливості та загалом відображає державний устрій країни. В Федеративній республіці Німеччини державні архіви відображають федеративний устрій країни та особливості федеративних земель. Так, державні архіви земель існують в кожній землі окремо та функціонують на основі прийнятих законів кожної землі окремо, не мають органів підпорядкування. Загалом організація архівів в Німеччині наближається до децентралізованого типу організації управління архівною справою, з наданням значної самостійності державним архівним установам.

В системі архівів Німеччини можна виокремити:

- комунальні архіви;
- церковні архіви;
- династичні та партійні архіви;
- архіви підприємств та приватних фірм;
- архіви ЗМІ;
- електронні архіви кожної федеральної землі.

Електронні архіви федеральних земель існують окремо в кожному регіоні та мають різний рівень розвитку, формувались в різний час та мають власні назви. Однак, більшість з них мають центр управління, що має назву Генеральна дирекція архівів. Перш за все, такі архіви забезпечують прийом, зберігання та доступ до електронних документів користувачам. Головна мета їх існування це забезпечення прозорості, якісне надання громадянам адміністративних послуг шляхом швидкого доступу до архівних електронних документів органів державної влади, державних установ та підприємств.

Особливістю функціонування таких електронних архівів є:

- 1) електронні архіви приймають всі види електронних документів на зберігання;

2) електронно-цифровий підпис не є обов'язковим реквізитом для електронного документа. Однак, слід зазначити, що сьогодні існує тенденція до впровадження обов'язкового електронно-цифрового підпису при створенні електронного документа;

3) архівні установи тісно співпрацюють з державними органами, установами, підприємствами в питаннях організації, підтримки систем електронного документообігу, мета яких забезпечити рух електронних документів від їх створення, обробки, виконання та до подальшого передавання на зберігання до систем електронних архівів;

4) передавання електронних документів в основному відбувається шляхом використання так званих жорстких дисків, що на нашу думку, має багато недоліків та гальмує процес передачі електронних документів на зберігання в порівнянні з використанням технологій передачі документів за допомогою оптоволоконного зв'язку;

5) електронні документи, які передаються на тривале та постійне зберігання до систем електронного архіву, не мають паперової копії та не зберігаються окремо.

Загалом, процес запровадження систем електронних архівів в Німеччині триває і досі. Наразі відбуваються розвиток та запровадження в системи електронного документообігу та електронних архівів обов'язкового підписання електронних документів за допомогою електронно-цифрових підписів з метою підтвердження автентичності та оригінальності документа.

Крім того, досить актуальним залишається питання продовження оцифрування архівних документів та розміщення їх на офіційних сайтах державних архівних установ для забезпечення широкого доступу до таких документів дослідників та всіх бажаючих зі всього світу.

Наразі в Німеччині створені та ефективно функціонують декілька сайтів в мережі Інтернет. Один з них є загальним, має назву «archivportal» та містить інформацію, огляд основних фондів, документів всіх типів архівних установ.

Серед них федеральні архів, муніципальні архіви, архіви державних установ та політичних партій, церковні архіви і т.д.

Інші сайти є окремими для кожного типу державної архівної установи, на яких розміщено не тільки інформація про архівну установу, огляд основних фондів та архівних документів, але і є спеціальні розділи, які притаманні саме наданню адміністративних послуг, на яких кожен охочий може залишити запит на отримання інформації, копій документів, перегляд мікрофільмі, фотографій і т.д., а також замовити документи для перегляду. Серед таких сайтів необхідно виокремити офіційний сайт федерального архіву «bundesarchive», Баварський центральний державний архів та інші.

Таким чином, на сьогодні в Німеччині створені та успішно функціонують окремі системи електронних державних архівів в мережі Інтернет, які зберігають відцифровані копії архівних документів, які постійно оновлюються та доповнюються. Але, досить актуальним залишається питання створення єдиної системи пошуку архівних документів, більш зручного доступу до них шляхом створення одного єдиного сайту.

Досвід організації системи електронних архівів в США на сьогодні має значну історію. Адже, ще в 1972 р. в ході роботи Міжнародного конгресу Архівів, що проходив в Москві, американським дослідником вперше були озвучені проблеми впровадження інформаційних технологій в архівну справу, які потім були успішно впровадженні в досвіді організації перших елементів електронного архіву в Національному архіву США.

Так, в той час американський дослідник Дж. Б. Родс запропонував використовувати інформаційні технології в архівній справі в таких основних аспектах:

- 1) створення електронної системи покажчиків та описів архівних справ для організації зручного пошуку архівних документів;

- 2) організація довідкового апарату архіву в єдину інформаційну систему для організації швидкого пошуку архівних документів та як результат виконання запитів громадян.

Згодом, під час проведення чергових Міжнародних конгресів Архівістів в 1976 р., 1980 р., 1985 р. проголошувалось визначальна роль інформаційних технологій в розвитку архівної справи. Так, вже в 1988-1999 р. американськими дослідниками був розроблений проект ««InterPARES». Сутністю даного проекту було створення вимог до створення, зберігання та використання електронних архівних документів.

Вітчизняна дослідниця Л. Левченко зазначає «Проект InterPARES (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems – Міжнародні дослідження автентичних документів постійного зберігання в електронних системах) реалізовувався протягом 1999-2012 рр. за участю інтернаціональної команди вчених з 27 країн... Проект був направлений на вирішення проблем експертизи цінності й зберігання електронних документів, яким загрожує швидке старіння комп'ютерного та програмного забезпечення, ламкість матеріальної основи, доступність легкого спотворення або знищення записаної інформації. Загальною метою проекту був розвиток політики, стратегії, стандартів і планів дій для постійного та довготермінового зберігання неактивних електронних документів та забезпечення довіри користувачів до їх автентичності» [31, с. 229].

Загалом, реалізація зазначеного проекту передбачалось в такі етапи:

I етап реалізації 1999-2001 рр., акцентувалась увага на проблемі забезпечення автентичності електронних документів, які створювались в системах електронного документообігу. Під автентичністю електронних документів розумілося їхня достовірність та справжність, тобто відсутність елементів підробки.

II етап 2002-2006 рр., на цьому етапі відбувалось розробка теоретичної та методологічної бази розуміння електронних документів, а саме було розроблені принципи розвитку довготривалого зберігання документів, зберігання документів в тій формі, що використовувалась при їх створенні, організація збереженості електронних документів, захист їх від несанкціонованого доступу.

III етап 2007-2012 рр., заключний етап впровадження проекту InterPARES, на якому відбувалося впровадження основних розробок, які були прийняті на перших двох етап. Зокрема, відбувся аналіз нормативно-правових актів, що регламентують використання, збереження та доступ до електронних архівних документів.

Загалом, зазначений проект дозволив розробити загальні стандартні засади організації та впровадження використання електронних документів. Стандартизація процесів створення, використання та збереженості електронних документів вплинула на створення та подальше успішне функціонування електронної системи Національного архіву США, яка наразі успішно функціонує в мережі Інтернет на сайті archives.gov. Зазначений Інтернет-ресурс містить основну інформацію про Національний архів США, державні архівні установи, інформацію щодо отримання відповіді на запити громадян, є можливість перегляду основних історичних архівних документів (Конституції США, Біллю про права, Декларації незалежності), а також ознайомитися з історичними архівними документами основних військових подій США, використовуючи пошук за прізвищем, ім'ям, а також за місцем народження і т.д.

Також, особливістю організації державних архівних установ США, в тому числі електронних систем є створення та успішне функціонування не тільки державних фондів фінансування, але і приватних. Так, в США в 1992 р. засновано некомерційну організацію, метою якої є фінансування та підтримка проектів, які не фінансувалися державою.

Крім того, досить цікавим в практиці організації електронних архівів США є використання соціальної мережі Twitter та електронної пошти в питаннях архівування електронних документів. Так, був створений проект «Twitter Archive», метою якого стало використання мережі Twitter, як певної площини зберігання масової інформації, комунікації громадян з органами державної влади та певне джерело інформації щодо суспільної думки.

Вітчизняний дослідник В. Бездрабко вивчав вплив соціальної мережі Twitter в США на функціонування систем електронних архівів. Так, дослідник зазначає: «Twitter є одним із прикладів того, якими можуть бути форми комп'ютерно-опосередкованого зв'язку, як трансформуються способи, масштаби, середовище комунікації, медіа-платформи електронної пошти, смс, веб-сторінки, блоги, мобільні операційні системи Android чи Apple, підтримка обміну повідомленнями тощо... Новий виклик архівам вимагає більш активного й інтерактивного реагування на твіти як потенційно можливі джерела інформації для е-архівів та напрацювання засад експертизи цінності їх змісту для дослідників, архівного описання тощо. Нині твіти не проходять ніякої експертизи, а єдиним фільтром їх відбору є причетність до життя США. Нещодавно Бібліотека Конгресу США зафіксувала в публічній заяві відставання технологій відбору, ідентифікації твітів від можливостей створення, поширення та зберігання даних» [2, с. 83].

Отже, можна зробити висновок, що практика організації систем електронних архівів в США має значну історію та має позитивні наслідки. Вивчення досвіду США є досить актуальним та, на нашу думку, може успішно використовуватися в Україні, оскільки на сьогодні США є передовою країною в процесах використання інформаційних технологій в архівній справі. США є однією з небагатьох країн, де створено та успішно функціонує веб-портал державних архівних установ, де можна ознайомитися з ключовими архівними документами та донині відбувається процес оцифрування та завантаження до веб-порталів архівних документів.

Таким чином, вивчення іноземного досвіду організації систем електронних архівів дає розуміння, як на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій може бути організована система електронних архівів, розуміння основних етапів її створення та перешкод, які можуть виникати в процесі її створення. Саме досвід Франції, Німеччини, США, на нашу думку, необхідно враховувати та можна використовувати при створенні

подібних систем в органах державної влади та місцевого самоврядування України.

Підводячи підсумки другого розділу, вважаємо за потрібне зазначити, що на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій електронні архіви представляють собою структуровану систему збереження електронних документів, створену за допомогою інформаційних технологій та з метою збереження, відтворення, використання та захисту електронних документів.

Такі системи покликані виконувати цілий комплекс задач, найважливішими з яких є: підтримка збереження великої кількості документів, зручний доступ до електронних документів в будь-який час великої кількості користувачів, збереження автентичності архівних документів, захищеність документів від несанкціонованого доступу і т.д.

Необхідно зазначити, що наразі в Україні відсутнє законодавче закріплення норм, вимог, особливостей функціонування систем електронних архівів. В деяких законах міститься окрема інформація щодо цього, але, на нашу думку, сьогодні досить актуальним є прийняття спеціалізованого закону, який мав би охопити всі аспекти функціонування та запровадження електронних архівів: від визначення основних питань, до аспектів захищеності електронних документів, розміщення окремих архівних фондів в мережі Інтернет.

Крім того, вивчення та запровадження іноземного досвіду організації електронних архівів, а саме досвіду Франції, Німеччини, США, дозволить створити в Україні сучасну систему збереження, відтворення, використання електронних архівних документів та покращити якість надання адміністративних послуг, шляхом швидкого доступу до таких документів та обміну інформацією та забезпечення комунікації громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ЯК ФАКТОРУ УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

3.1. Здобутки та проблеми запровадження електронних архівів в Україні

В Україні процес зберігання цифрової спадщини було розпочато прийняттям низки нормативно-правових документів (2003 р.), у яких закріплені поняття «електронні документи», «електронний документообіг», «електронні інформаційні ресурси», «електронний цифровий підпис».

У 2007 р. було створено Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України). Метою функціонування цієї установи є забезпечення постійного зберігання електронних документів та електронних ресурсів та забезпечення доступу до них.

Згідно Положення про Центральний державний електронний архів України виконує такі завдання:

- 1) участь у реалізації державної політики в сфері архівної справи та діловодства;
- 2) забезпечення формування Національного архівного фонду, комплектування ЦДЕА України профільними документами, їх обліку та зберігання, використання відомостей, що в них містяться;
- 3) надання методичної допомоги державним архівним установам, архівним відділам міських рад, підприємствам, установам, організаціям – джерелам формування Національного архівного фонду з питань роботи з профільними документами, організації електронного документообігу;
- 4) участь у підготовці нормативно-правових актів, науково-методичних розробок з питань роботи з профільними документами, впровадження електронного документообігу, зберігання профільних документів та використання їх інформації;

5) забезпечення реалізації прав громадян на вільний доступ до відомостей, що містяться в архівних документах;

6) забезпечення дотримання законодавства України про Національний архівний фонд та архівні установи;

7) участь у проведенні наукової та методичної роботи у сфері архівної справи, документознавства [47].

Однак, проаналізувавши основні завдання ЦДЕА України, можна зробити висновок, що ці завдання є досить загальними та не стосуються проблем організації та створення системи електронного архіву в Державних обласних архівах та інших органах державної влади та місцевого самоврядування.

Але, тим не менш, в жодній області України сьогодні (виключенням не є і Запорізька область) не створено та не діє система електронного архіву.

Сучасний стан розвитку системи електронних архівів в Україні характеризується такими особливостями:

– створені інформаційні бази даних, які спроможні до збереження високої кількості електронних документів, в тому числі збереження історичної спадщини, не отримали розповсюдження та на сьогодні функціонують тільки в одиничних випадках, як пілотні проекти;

– відсутність фінансової спроможності до створення сучасної інформаційної системи електронного архіву та впровадження такої системи в органах державної влади та місцевого самоврядування;

– низькій рівень захищеності існуючих інформаційних баз даних від безконтрольного доступу та витоку особистих даних та інформації;

– скорочення чисельності штатів працівників в державних архівних установах, що впливає на темпи забезпечення електронного оцифрування архівних документів, створення електронних систем збереження архівних документів та відсутність штатних кваліфікаційних співробітників з інформаційних технологій для ресурсного забезпечення майбутнього програмного забезпечення;

– низький рівень матеріально-технічного забезпечення, а саме обладнання по скануванню архівних документів, копіювально-розмножувальної техніки і т.д;

– відсутність належного нормативно-правового забезпечення, а саме дієвої Програми розвитку системи електронного урядування, з окресленням способів, методів, строків досягнення цієї мети.

Ю. Сорока, оцінюючи стан розвитку систем електронних архівів та загалом архівної справи України, зазначає: «Матеріально-технічна база державних архівних установ морально і фізично застаріла, не відповідає сучасним стандартам і потребам. Лише половина державних архівних установ забезпечено приміщеннями й обладнанням, які відповідають нормативним вимогам щодо зберігання документів та роботи з ними. Ще гіршим є становище в архівних підрозділах та службах діловодства підприємств, установ і організацій. Значно знизився статус цих структур, погіршилось їх матеріальне і кадрове забезпечення... Не впроваджуються новітні інформаційно-комунікаційні технології. Реальною є загроза безповоротної втрати значного сегмента цінної інформації – електронних документів та інших ресурсів в електронному вигляді. Не в повній мірі реалізуються положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Відповідно до положень вказаного Закону суб'єкти електронного документообігу повинні зберігати електронні документи на електронних носіях інформації у формі, що дає змогу перевірити їх цілісність на цих носіях. Проте, на жаль, в Україні зберігання електронних документів здійснюється на неналежному рівні» [55].

Отже, сучасний стан розвитку системи електронних архівів в Україні потребує вирішення низки проблем. Саме тому в 2018 р. було прийнято нормативно-правовий акт «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні», який закріпив основні заходи з розвитку електронних послуг, які надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Так, в першому розділі регламентується запровадження та розвиток наступних електронних послуг:

1) У 2018-2020 рр. запровадити архівні електронні послуги за принципом єдиного вікна («one-stop-shop») шляхом:

- забезпечення архівних установ обладнанням для оцифрування документів Національного архівного фонду;

- створення інформаційно-телекомунікаційної системи для організації роботи централізованого електронного фонду користування документами Національного архівного фонду.

2) 2018 р. забезпечити реалізацію принципу єдиного вікна («one-stop-shop») для доступу фізичних та юридичних осіб до інструментів електронної демократії.

3) 2018-2020 рр. забезпечити підключення веб-порталів (веб-сайтів) електронних послуг (сервісів) державних органів та органів місцевого самоврядування до інтегрованої системи електронної ідентифікації та інтеграцію до Єдиного державного порталу адміністративних послуг.

4) 2018-2020 рр. центральним органам виконавчої влади та місцевим державним адміністраціям забезпечити:

- розвиток діяльності Центрального державного електронного архіву України для створення належних умов постійного зберігання електронних документів Національного архівного фонду та державних електронних інформаційних ресурсів;

- архівні підрозділи центральних органів виконавчої влади спеціалізованим програмним забезпеченням, що дасть змогу здійснювати організацію роботи з архівними електронними документами [57].

Отже, в нормативно-правовому акті «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» на 2018-2020 рр. проголошувалось створення та вже функціонування перших елементів системи електронного архіву в контексті забезпечення якісного надання адміністративних послуг органами державної влади та місцевого

самоврядування та забезпечення комунікації з громадянами. Однак, на практиці більшість з зазначених заходів не були реалізовані або були реалізовані частково.

Вітчизняний дослідник А. Кисельова вивчає питання ролі електронних ресурсів для забезпечення комунікації архівних державних установ з громадянами. Так, було розглянуто сутність та основні аспекти формування порталу державних послуг. Сутність порталу державних послуг розглядається як певна інформаційна система, на якій, перш за все, розміщено вичерпну інформацію про призначення, завдання, ключові повноваження державного органу та основні послуги, що можуть надаватися онлайн.

А. Кисельова зазначає: «Електронні ресурси відіграють важливу роль у здійсненні інформаційно-комунікаційної функції архіву і мають деякі переваги порівняно з традиційними засобами комунікації, а саме:

- формування позитивного образу установи (інформація про її історію, сучасний стан, організаційно-функціональні можливості, науково-технічний потенціал, участь у реалізації різноманітних проектів та ін.);

- цілодобова доступність інформації для користувачів з усього світу;

- оперативне оновлення інформації;

- урахування запитів та пропозицій користувачів;

- надання великого обсягу інформації;

- можливість отримання мультимедійної інформації;

- персоналізація інформації, призначеної для певної цільової аудиторії;

- багатоаспектний та швидкий пошук необхідних даних у великих масивах

- інформації;

- отримання даних про відвідуваність веб-сайту, тобто про його результативність як засобу комунікації [21, с. 144].

Так, в практиці архівної справи України на сьогодні таким порталом є «Архіви України», який діє з 2010 р. та на якому можна не тільки ознайомитися з інформацією про систему архівних установ України, але із документами

НАФ, про їх склад, зміст. Зазначений веб-портал наразі є провідною ланкою в забезпеченні розвитку інформаційних технологій в архівній справі України.

Сучасний дослідник Г. Боряк зазначає: «Веб-портал «Архіви України» Державної архівної служби України виник у результаті комплексу організаційно-правових заходів, пов'язаних з інформатизацією архівної галузі, і на сьогодні є потужним профільним інформаційним ресурсом, який містить величезний масив різнопланових відомостей про документальну спадщину України» [4, с. 149].

Отже, сучасний веб-портал «Архіви України» є першим кроком до створення сучасної системи електронних архівів, оскільки представлений певними розділами, що в майбутньому може стати основою для подальшого їх наповнення, вдосконалення та як результат пере форматування в потужну інформаційну систему.

Серед таких розділів потрібно зазначити:

1) довідковий апарат, в якому є можливість ознайомитися з електронною версією путівників державних архівних установ, спеціальними довідниками, з документами меморіального характеру, ознайомитися з прикладами оформлення та зразки бібліографічних посилань і архівних легенд.

2) запити до архівних установ. В цьому розділі громадяни мають змогу ознайомитися з переліком адміністративних послуг, які виконують державні архівні установи, інформацію про те як оформити запити та порядок їх виконання та відповіді на найбільш поширені запитання громадян.

3) форма для залишення електронного запиту на отримання інформації, де громадяни мають змогу оформити електронний запит. Крім того, в цьому розділі можна залишити також скарги та пропозиції щодо роботи державних архівних установ.

Серед основних проблем з якими стикається державні архівні України вітчизняний дослідники Л. Дідух та Н. Залєток виокремлюють наступні:

- відсутність чинного законодавства щодо створення та функціонування цифрового фонду користування документами НАФ;
- наявність значної кількості архівних установ, які, у зв'язку з відсутністю матеріально-технічного та кадрового забезпечення, не мають змоги організувати ефективний облік та зберігання цифрових копій;
- декілька архівних установ навіть не мають можливості створити цифровий фонд користування;
- проблема організації автоматизованого управління цифровими копіями фонду користування документами НАФ;
- активне використання вітчизняними архівами ненадійних носіїв інформації для довгострокового зберігання цифрових копій (йдеться про зовнішні носії інформації, зокрема, оптичні диски), що може призвести до втрати даних [10, с. 90]

Крім того, слід зазначити, що в листопаді 2020 р. в Україні вперше презентували оновлену базу даних архівних документів українців, репресованих в 1920-50х рр. минулого століття. Створена онлайн база даних отримала назву «Український мартиролог ХХ століття» та об'єднала архівні документи громадян СРСР репресованих за політичні переконання зі всієї сучасної території України. Наразі в зазначеній базі даних є можливість пошуку за прізвищем, ім'ям, по-батькові, національністю, архівною установою, де зберігаються оригінали архівних документів, за датою народження або арешту, статтею звинуваченням та ключовими словами. В зазначеній базі даних міститься стисла інформація про біографію, фотоінформація та посилання на фонд, опис та архівну справу, звідки була взята інформація про людину.

Таким чином, електронна база даних «Український мартиролог ХХ століття» стала результатом багаторічної праці обласних державних архівів з опрацювання та оцифрування архівних документів жертв політичних репресій комуністичного режиму. Так, створена база даних

повинна стати основою для подальшого створення та розвитку систем електронного архіву [66].

На нашу думку, подібна база даних має свої недоліки, які у майбутньому повинні бути виправлені. Серед них потрібно зазначити:

– відсутність завантажених оригіналів архівних документів з справ репресованих громадян. Завантаження оригіналів документів дозволить одразу ознайомитися зі всіма матеріалами справи без відвідування відповідних державних архівних установ;

– інформація про жертви політичних репресій комуністичного режиму в створеній базі даних є досить обмеженою та не відображає всю повноту та масив архівних документів, що зберігаються в обласних державних архівах України. Отже, наразі існує потреба в подальшому опрацюванні значної кількості оригіналів архівних документів та завантаження інформації з них до електронної бази даних **«Український мартиролог ХХ століття».**

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна наближається до створення сучасних систем та баз даних зберігання електронних архівів, яскравим прикладом чого є створена в листопаді цього року база даних репресованих жертв комуністичного режиму, що отримала назву **«Український мартиролог ХХ століття».** Однак, на сьогодні ще існує безліч проблем та перешкод, які необхідно вирішити, серед найголовніших з них є розробка та прийняття нормативно-правової та законодавчої бази, розроблення конкретного Плану заходів з реалізації зазначеної задачі з чітким визначенням строків досягнення мети.

3.2. Створення та реформування системи електронних архівів в Україні на основі зарубіжного досвіду

Спроби створення та організації системи електронних архівів в Україні мають певні недоліки та суперечності. Вивчення та застосування зарубіжного досвіду організації електронних архівів є умовою успішного реформування та

вдосконалення такої системи в нашій країні. Проаналізувавши досвід організації систем електронних архівів у Франції, Німеччині та США, вважаємо за потрібне дослідити та розробити модель реформованої системи електронних архівів в Україні.

Так, на нашу думку, можливо застосувати такі позитивні наслідки реформ зазначених країн:

По-перше, прийняття низки законів та нормативно-правових актів, що прямо регламентують функціонування електронних архівів в органах державної влади, місцевого самоврядування, державних установах.

На нашу думку, прийнятий закон повинен охопити та забезпечити вирішення таких існуючих проблем:

- визначення основних понять, а також сутності, мети, повноважень електронних архівів;

- розробка методів та основних параметрів програмного забезпечення з метою захищення електронних документів, для подальшого розміщення окремих архівних фондів в мережі Інтернет;

- розроблення принципів та вимог, обов'язкових реквізитів для електронних документів.

По-друге, створення та прийняття стандартів у сфері архівної роботи та документаційної роботи.

Це можна забезпечити такими способами:

- вивчення та аналіз можливостей застосування європейського досвіду розробки стандартів. Серед таких необхідно зазначити: Стандарти міжнародної організації зі стандартизації (Інформація та документація. Вимоги до зберігання архівних та бібліотечних матеріалів; Інформація та документація: керування документаційними процесами; Фотографія-Системи архівування і т.д.).

Серед розроблених національних стандартів в законодавстві України можна виокремити тільки один стандарт в сфері архівної та документаційної роботи, а саме «Інформація та документація. Системи керування документами». Необхідно зазначити, що цей стандарт є повним перекладом європейського

стандарту «Інформація та документація. Реєстраційні системи керування документами. Основні положення». Зазначений стандарт містить інформацію про системи керування документами, а саме визначення основних термінів, цілі використання та основні принципи роботи цих систем.

Отже, наразі в Україні існує потреба в детальній розробці національних стандартів, що дозволить уніфікувати процеси створення, зберігання електронних документів, визначити наявність обов'язкових реквізитів і т.д. Крім того, існує потреба в вивченні та запровадженні позитивних напрацювань європейських дослідників та європейського законодавства.

Л. Кисельова, вивчаючи проблеми впровадження європейського досвіду стандартів у сфері архівної справи, визначила роль міжнародної організації Міжнародної ради архівів (МРА) у визначенні та розробці загальних міжнародних стандартів архівної справи, в тому числі у сфері використання електронних документів. Україна як член МРА, брала участь в роботах Міжнародних конгресів архівістів, а саме в розробці рекомендацій та пріоритетних дій щодо співпраці в галузі архівної справи та розробки першочергових заходів з розвитку архівної справи та інформаційних технологій.

«Зокрема, пропонувалось запровадження таких заходів:

1. Поглиблення європейської міждисциплінарної співпраці щодо подальшого розвитку електронних документів та архівів у межах робочого плану Ради ЄС, а саме:

- координація діяльності щодо оцифрування документів;
- активізація співробітництва у сфері автентичності, довгострокового зберігання та доступності електронних документів та архівів.

2. Створення та підтримка національними архівними службами країн ЄС Інтернет-порталу для європейських документів та архівів, який уможливить спрощений міжнародний доступ до документів та архівів управління електронними документами, забезпечення розширеного доступу до змісту і функціонування автентичних електронних документів» [22, с.149].

По-третє, створення сучасної системи електронних архівів, які будуть орієнтуватися на громадян, а саме створення умов забезпечення якісного надання адміністративних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування.

На нашу думку, це можливо завдяки створенню єдиного сайту пошуку архівних документів, який повинен об'єднати документи НАФ, а саме державних архівних установ. Це можливе завдяки створенню єдиної інформаційної системи. Прикладом такої системи є досвід створення єдиної системи пошуку електронних документів в Франції.

Для забезпечення виконання такої мети необхідно пройти такі основні етапи:

- забезпечення сканування та оцифрування існуючого масиву архівних документів в паперовій та інших формах;
- завантаження існуючих електронних документів та сканованих документів до єдиної інформаційної системи.
- забезпечення доступу до таких документів та організації захисту електронних документів від несанкціонованого доступу.

I. Довгалюк в своїх дослідженнях проводить аналіз особливостей та специфіку побудови систем електронних архівів та визначає такі основні етапи створення системи електронного архіву: «Організовується розгортання високопродуктивної мережі, що включає ПК та АРМ, сервери введення і обробки інформації. Для введення документів з паперових носіїв низької якості, використовуються промислові сканери потокового вводу і відповідні українізовані програмні засоби. Система забезпечує ефективну індексацію і повнотекстовий пошук неструктурованої інформації великого об'єму. Дані, необхідні для пошуку документів, зберігаються у високопродуктивній і стійкій до відмов системі пам'яті, а графічні образи документів – у вигляді зображень на носіях, що характеризуються довгим часом зберігання і дешевизною. Перерахуємо основні функції системи електронних архівів: сканування, розпізнавання і коректування помилок, створення і міграція електронних

документів і образів, індексування документів, оперативний пошук і відображення документів, аналіз документів, управління функціонуванням системи». [10, с. 33].

Крім того, при створенні сучасної уніфікованої бази електронних архівних документів та загалом системи електронних архівів в Україні, необхідно проходження декількох етапів:

На нашу думку, на першому етапі, необхідно забезпечити впровадження та розвиток системи електронного документообігу в органах державної влади та місцевого самоврядування. Необхідно зазначити, що сьогодні в більшості державних архівних установах відсутні елементи системи електронного документообігу, яка повинна забезпечити первинне створення, передачу, зберігання електронних документів для подальшої передачі електронних документів на постійне зберігання.

На другому етапі, необхідно забезпечити створення цифрового фонду користування документами, який повинен бути сформований за рахунок існуючого масиву архівних документів, що наразі накопичені та існують в паперовій формі.

На наступному етапі, повинен бути розроблений інформаційний продукт, а саме програмне забезпечення, що повинен мати вигляд певної бази даних, для збереження, забезпечення пошуку, швидкого доступу до електронних документів.

Не менш важливим етапом на шляху створення системи електронного архіву в органах державної влади та місцевого самоврядування має бути забезпечення захисту інформації та недопущення втрати. Отже, на всіх етапах створення та впровадження систем електронного архіву необхідно забезпечення інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека електронних архівів повинна забезпечуватися двома основними способами: апаратним та програмним. Апаратний спосіб захисту інформації передбачає використання електронно-цифрових підписів, особистих ключів для забезпечення аутентифікації користувачів системи

електронного архіву. В свою чергу, програмний спосіб захисту інформації з метою забезпечення цілісності системи, недопущення несанкціонованого доступу передбачає розроблення та встановлення на окремі електронні документи спеціальних паролів доступу та окремих паролів входу до програмного забезпечення.

На нашу думку, сучасна система електронних архівів повинна відповідати таким вимогам:

- уніфікований формат завантажених цифрових копій документа;
- формування бази – цифрового фонду користування документів;
- забезпечення дієвої системи захисту системи, шляхом забезпечення різного рівня доступу до документів;
- вибір більш сучасних способів зберігання цифрового фонду користування (на сьогодні більшість державних архівних установ використовують застарілі зовнішні носії інформації);
- розроблення та існування систем резервного копіювання цифрових документів для запобігання їх втрати.

В 2019 р. в Україні був прийнятий нормативно-правовий акт «Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу 2019-2023 рр.», в якій було зазначено основні напрямки розвитку архівної справи України, в тому числі забезпечення інформатизації цієї галузі та запровадження іноземного досвіду. Так, зазначена Програма містить основні заходи з інформатизації архівної галузі України та основні заходи з вдосконалення нормативно-правової бази розвитку архівної справи, в тому числі електронних архівів.

Основним напрямком зазначеної програми було впровадження та забезпечення інформатизації архівної галузі. Так, Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу 2019-2023 рр. містить наступні основні заходи та пропозиції на шляху впровадження інформаційних технологій в роботі державних архівних установ та інших органів державної влади та місцевого самоврядування:

1) впровадження системи електронного документообігу:

– створення і впровадження на базі Укрдержархіву системи електронного документообігу з одночасним підключенням до неї архівних установ, які належать до сфери управління Укрдержархіву;

– розроблення технічних вимог і проекту технічного завдання на творення й впровадження відомчої системи електронного документообігу з застосуванням електронного цифрового підпису;

– впровадження у діяльність Укрдержархіву та архівних установ криптографічних засобів для перевірки електронних цифрових підписів;

– створення захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи та централізованого електронного довідкового апарату.

2) запровадження архівних електронних послуг: визначити у межах чинної нормативно-правової бази механізм оплати за архівні електронні послуги;

3) ініціювати внесення змін до нормативних документів з метою врахування особливостей користування документами НАФ в цифровій та електронній формах;

4) оцифрування документів НАФ:

підготувати перспективний поетапний план оцифрування документів НАФ;

– забезпечити архівні установи професійним обладнанням і програмним забезпеченням для оцифрування документів;

– створити потужні централізовані сховища зберігання даних;

– визначити єдині технічні вимоги та розробити методику роботи з оцифрування документів НАФ [57].

Отже, зазначена Програма є комплексним нормативно-правовим актом, який вперше визначив мету, завдання, основні напрямки, заходи та строки виконання визначених завдань на шляху забезпечення інформатизації архівної справи та запровадження систем електронного архіву та є основою для подальшого розвитку. Крім того, в Програмі була визначена необхідність

вивчення та запровадження європейського досвіду в питання запровадження міжнародних норм, стандартів архівної галузі, а також іноземного досвіду в організації оптимальної державної моделі побудови державних архівних установ.

Таким чином, можна зробити висновок, що побудова та розвиток системи електронних архівів в Україні повинна відбуватись з урахування позитивного досвіду інших країн. Загалом, зазначені зміни повинні стосуватися загалом всієї архівної галузі України. Перш за все, це реформування нормативно-правової бази функціонування електронних архівів в органах державної влади та місцевого самоврядування, проведення комплексу робіт по оцифрування існуючого масиву архівних документів та створення цифрового фонду користування, забезпечення інформаційної безпеки створеної інформаційної системи, підключення до такої системи державні архівні установи всіх рівнів. Проведення реформ в комплексі з урахуванням всіх зазначених аспектів дозволить створити ефективну та дієву систему електронних архівів в Україні.

3.3. Прогнозування перспектив та основні чинники удосконалення системи надання адміністративних послуг в архівах України

Створення сучасної системи електронних архівів, у вигляді інформаційної системи, в органах державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі державних архівних установах відкриває нові можливості в забезпечення якості надання адміністративних послуг, виконанні запитів фізичних та юридичних осіб.

Для визначення основних шляхів та чинників удосконалення системи надання адміністративних послуг в державних архівних установах України, перш за все, необхідно проаналізувати сучасний стан надання адміністративних послуг.

Необхідно зазначити, що згідно з Закону України «Про національний архівний фонд та архівні установи» визначено, що архівні довідки, які

надаються громадянам за їх заявою з приводу забезпечення соціального захисту такої особи, надання архівних справ для користування в читальному залі архівних установ здійснюється на безоплатній основі. Однак, в свою чергу, Постановою КМУ від 07 травня 1998 р. № 639 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджету» та згідно Наказу Державного комітету архівів України від 24 січня 2001 р. № 6 державні архівні установи України в своїй діяльності керуються цими нормативно-правовими актами та затверджують своїм наказом перелік цін на роботи та послуги, що надаються архівною установою.

Отже, діяльність державних архівних установ України прямо не пов'язана з наданням адміністративних послуг у класичному розумінні згідно Закону України «Про адміністративні послуги», але пов'язана з наданням громадянам державних послуг.

Так, розглянемо стан надання державних послуг та адміністративних послуг на прикладі Державного архіву Запорізької області. Слід відзначити, що наразі в Державному архіві Запорізької області відсутня система електронного документообігу та електронного архіву, тому всі запити фізичних, юридичних осіб виконуються в «ручному режимі», шляхом перегляду великого масиву архівних документів.

Згідно з звіту Державного архіву Запорізької області за 2018 р. до архівної установи електронною поштою надійшло 511 запитів від громадян України та іноземних держав.

На особистому прийомі спеціалістами відділу інформації та використання документів Державного архіву Запорізької області було прийнято запитів від громадян: 948 (на особистому прийомі) і 59 (на телефонній «гарячій лінії»), керівництвом –78 запитів, усього – 1085 запитів, виїзних прийомів громадян не було. Отже, за 2018 рік відділу інформації та використання документів Державного архіву Запорізької області виконує близько 1700 запитів від фізичних, юридичних осіб та іноземних громадян.

За 2019 р. цей показник також становив близько 1600 запитів. Електронною поштою надійшло 621 запит від громадян України та іноземних держав.

На особистому прийомі спеціалістами відділу інформації та використання документів Державного архіву Запорізької області було прийнято запитів від громадян: 700 (на особистому прийомі) і 126 (на телефонній «гарячій лінії»), керівництвом –78 запитів, усього – 904 запити, виїзних прийомів громадян не було.

За 9 місяців 2020 року до Державного архіву Запорізької області надійшло 2782 звернення від громадян України, іноземних громадян та юридичних осіб (з них усних - 306). За 9 місяців 2019 року надійшло 2991 звернення (з них усних - 670).

Кількість виконаних запитів за 9 місяців 2020 року - 2584, з них з позитивним результатом – 1539 (59 %), 108 (4 %) - з рекомендацією звернутися за місцем знаходження документів (за 9 місяців 2019 року виконано 2905 запитів, з них надано 1801 позитивну відповідь (62 %), 85 (3 %) – надано рекомендацій про місцезнаходження документів).

За тематикою порушених питань вони розподілились таким чином:

тематичні (фактографічні) – 275;

майнові:

– про майнові права фізичних осіб – 391;

– про майнові права юридичних осіб – 104;

соціально-правові:

– актові записи – 1217;

– про підтвердження стажу роботи – 248;

– про пільговий стаж і заробітну плату – 99;

– про заробітну плату – 56;

– про репресії та розкуркулення – 98;

– проживання на території України, примусове вивезення до Німеччини у роки II Світової війни – 18;

- депутатська діяльність – 7;
- нагородження – 16 та ін.

Протягом 9 місяців 2020 року на особистому прийомі спеціалістами відділу інформації та використання документів Державного архіву Запорізької області було прийнято 186 громадян (на особистому прийомі), керівництвом на особистому прийомі –14, на телефонній «гарячій лінії» – 106; електронною поштою надійшло 580 запитів від громадян України та іноземних держав.

Таким чином, проаналізувавши діяльність Державного архіву Запорізької області за останні роки, можна побачити тенденцію до значного збільшення кількості запитів від фізичних, юридичних осіб, іноземних громадян, органів державної влади, місцевого самоврядування, що значно збільшує потребу у створенні системи електронного архіву для якісного надання державних послуг державними архівними установами України.

Треба зазначити, що наразі в Державному архіві Запорізької області наявна електронна інформаційно-пошукова система обліку звернень громадян і контролю за вирішенням порушених у них питань, яка була введена у січні 2014 року. Діє комп'ютерна система обліку звернень громадян на базі автоматизованої системи електронного документообігу «OPTiMA-WorkFlow». Для обліку громадян та контролю за вирішенням питань, з якими вони звернулись на особистому прийомі до керівників архіву, велися журнали відповідно до Інструкції з діловодства за зверненнями громадян і електронна реєстрація.

Систему автоматизації діловодства та електронного документообігу OPTiMA WorkFlow, встановлена в Державному архіві Запорізької області у працівників, відповідальних за роботу зі зверненнями громадян, застосовується в повній мірі.

Однак, на жаль, система електронного документообігу OPTiMA WorkFlow функціонує в повній мірі тільки в частині реєстрації вхідної та вихідної документації, працівники інших відділів архіву не мають доступу

до такої системи, виконання поточної роботи відбувається в ручному режимі та в паперовій формі, що значно збільшує час на виконання завдань.

Отже, наразі існує потреба також і в подальшому розвитку електронного документообігу, що стане основою для подальшого впровадження систем електронного архіву в установі. На нашу думку, процеси впровадження систем електронного документообігу та електронного архіву повинні проводитися одночасно в усіх державних архівних установах всіх рівнів, починаючи з центральних органів виконавчої влади, що відповідальні за діяльність та спрямування архівної справи, та передбачати поступове підключення до єдиної системи спочатку обласних державних архівів з подальшим розповсюдження і на районні архівні установи. Крім того, значну увагу потрібно приділяти проведенню навчання серед співробітників архівних установ із функціонування та роботи в системах електронного документообігу, також розширенню доступу до мережі Інтернет в адміністративних будівлях архівів.

Так, наразі існують такі чинники удосконалення надання державних та адміністративних послуг державними архівними установами України:

1) системне впровадження елементів електронного документообігу для забезпечення швидкого обміну інформацією всередині архівних установ, а також з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування;

2) створення цифрового електронного довідника основних фондів державних архівних установ, з метою скорочення часу для пошуку необхідної інформації;

3) оцифрування існуючого масиву архівних документів та створення електронної бази користування, що дозволить значно скоротити час співробітників у пошуку необхідної інформації та забезпечення вчасності виконання запитів та надання державних послуг;

4) детальне висвітлення інформації про державні послуги на веб-сайтах державних архівних установ. Створення на веб-сайтах електронної форми для створення електронних звернень на отримання послуг.

Слід зазначити, що наразі майже у всіх державних архівних установах успішно функціонують веб-сайти, на яких розміщена детальна інформація щодо послуг, які надаються архівними установами, строками та особливостями їх отримання. Крім того, веб-сайти державних архівних установ повинні стати сучасною інформаційною платформою для популяризації діяльності архівних установ, шляхом публікації тематичних історичних архівних документів зі значимих подій, висвітлення результатів їхньої роботи. Наразі в більшості державних архівних установ України відбувається публікація архівних документів шляхом організації онлайн виставок за визначеною тематикою.

Так, на сайті Державного архіву Запорізької області розміщені рубрики «Звернення громадян», «Інформуємо громадськість», у яких представлені Закони України, що регулюють питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права забезпечення відстоювання своїх прав і законних інтересів в органах державної влади і місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності, нормативно-правова база щодо порядку розгляду звернень громадян, порядку організації та проведення особистого прийому громадян у Державному архіві Запорізької області, щодо порядку доступу до архівних документів та інформації в них, а також такі матеріали: довідки про підсумки роботи із зверненнями громадян щоквартально, доступ до публічної інформації, державні послуги, форми документів для соціально-правових запитів, про засади запобігання та протидії корупції; реалізація Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

Надані роз'яснення про порядок подання запитів щодо отримання відомостей з документів архіву, надані витяги з законодавчих актів з

посиланнями на статті законів, роз'яснення щодо запитів, які не відносяться до публічної інформації. На офіційному веб-сайті Державного архіву Запорізької області (<http://www.archivzp.gov.ua>) розміщені накази Державного архіву Запорізької області – основні нормативно-правові акти:

– від 27.10.2015 № 63 «Про затвердження Порядку розгляду письмових звернень громадян у Державному архіві Запорізької області», який зареєстровано в Головному територіальному управлінні юстиції у Запорізькій області 09.11.2015 за № 42/1706;

– від 27.10.2015 № 64 «Про затвердження Порядку опрацювання усних звернень громадян, що надійшли за допомогою засобів телефонного зв'язку в Державному архіві Запорізької області», який зареєстровано в Головному територіальному управлінні юстиції у Запорізькій області 09.11.2015 за № 43/1707.

Таким чином, можна зробити висновок, що наразі в Україні є актуальним питання організації та розвитку систем електронних архівів, з метою забезпечення якісного, швидкого та зручного надання державними архівними установами державних послуг у сфері архівної справи та адміністративних послуг. Потреба в отриманні архівної інформації, архівних довідок та доступ до архівних документів збільшується кожен рік та доведено збільшенням кількості запитів від фізичних, юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування. Отже, з метою оптимізації процесів роботи з архівними документами та швидкого доступу до архівних документів, перш за все, на рівні співробітників архівних установ є необхідність в поступовій організації інформаційної системи електронного архіву з можливістю завантаження вже існуючого масиву електронних архівних документів.

Підводячи підсумки третього розділу, вважаємо за потрібне зазначити, що сьогодні Україна наближається до створення сучасних систем та баз даних зберігання електронних архівів, яскравим прикладом чого є створена в листопаді цього року база даних репресованих жертв комуністичного режиму,

що отримала назву «Український мартиролог ХХ століття». Однак, на сьогодні ще існує безліч проблем та перешкод, які необхідно вирішити, серед найголовніших з них є розробка та прийняття нормативно-правової та законодавчої бази, проведення комплексу робіт з оцифрування існуючого масиву архівних документів та створення цифрового фонду користування, забезпечення інформаційної безпеки створеної інформаційної системи, підключення до такої системи державних архівних установ всіх рівнів. Проведення реформ в комплексі з урахуванням всіх зазначених аспектів та позитивного досвіду європейських країн дозволить створити ефективну та дієву систему електронних архівів в Україні.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок, що питання запровадження та розвиток систем електронних архівів в Україні представляє собою актуальний і цікавий напрям дослідження. Значний внесок у дослідження проблеми застосування зарубіжного досвіду до реформування регіональної та місцевої влади в Україні був зроблений А. Марчук, М. Саттон. Серед українських науковців слід відмітити: В. Бондаренко, А. Лавренюк, П. Марченко, І. Тюрменко.

Загалом треба відмітити, що зазначена проблема у вітчизняній публічно-управлінській думці має недостатнє наукове обґрунтування. Перш за все, це пов'язано з відсутністю ґрунтовних досліджень за останні роки та дослідженням тільки окремих аспектів існування систем електронних архівів на підприємствах і в якості пілотних проектах. У працях зарубіжних дослідників ми можемо прослідкувати використання та створення теоретичних концепцій, які дозволяють розглядати це питання з урахуванням багатьох чинників.

Наразі в Україні функціонує окремі елементи електронних архівів, що представляють собою структуровану систему збереження електронних документів, створену за допомогою інформаційних технологій та з метою збереження, відтворення, використання та захисту електронних документів. Такі системи покликані виконувати цілий комплекс задач, найважливішими з яких є підтримка збереження великої кількості документів, зручний доступ до електронних документів в будь-який час великої кількості користувачів, збереження автентичності архівних документів, захищеність документів від несанкціонованого доступу і т.д.

Яскравим прикладом такої інформаційної системи є створена в листопаді 2020 року база даних репресованих жертв комуністичного режиму, що отримала назву **«Український мартиролог ХХ століття»**. Загалом, система електронних архівів наразі тільки розвивається та має значні недоліки та суперечності. Серед таких необхідно виокремити: недосконалість нормативно-правової бази, необхідність прийняття спеціалізованого закону, що прямо

стосується електронних архівів, який мав би охопити всі аспекти функціонування та запровадження електронних архівів: від визначення основних питань, до аспектів захищеності електронних документів, розміщення окремих архівних фондів в мережі Інтернет.

Застосування зарубіжного досвіду організації електронних архівів дозволить вирішити деякі з них. Так, в ході дослідження ми проаналізували досвід зарубіжних країн організації електронних архівів, а саме досвід Франції, США та Німеччини. В результаті цього було визначено спільні особливості, що характеризують систему електронних архівів європейських держав.

Вивчення та запровадження іноземного досвіду організації електронних архівів, а саме досвід Франції, Німеччини, США, дозволить створити в Україні сучасну систему збереження, відтворення, використання електронних архівних документів та покращити якість надання адміністративних послуг, шляхом швидкого доступу до таких документів, обміну інформацією та забезпечення комунікації громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Крім того, дослідивши стан розвитку систем електронних архівів, надання державних послуг в сфері архівної справи на прикладі діяльності Державного архіву Запорізької області було встановлено, що за останні роки значно зріс попит на отримання архівних довідок, ознайомлення з історичними архівними документами, на виконання яких потрібен досить тривалий час.

Отже, наразі існують наступні чинники оптимізації надання державних послуг державними архівними установами:

1) системне впровадження елементів електронного документообігу для забезпечення швидкого обміну інформацією всередині архівних установ, а також з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування;

2) створення цифрового електронного довідника основних фондів державних архівних установ, з метою скорочення часу для пошуку необхідної інформації;

3) оцифрування існуючого масиву архівних документів та створення електронної бази користування, що дозволить значно скоротити час співробітників у пошуку необхідної інформації та забезпечення вчасності виконання запитів та надання державних послуг;

4) детальне висвітлення інформації про державні послуги на веб-сайтах державних архівних установ. Створення на веб-сайтах електронної форми для створення електронних звернень на отримання послуг.

Гіпотеза, про те що, в умовах розвитку інформаційних технологій, мережі Інтернету є вкрай необхідним створення та запровадження системи електронних архівів в Україні, а застосування зарубіжного досвіду дозволить створити систему електронних архівів в Україні та дозволить створити ефективну модель взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами через систему надання адміністративних послуг, підтвердилася повністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахметова А. В. Информационные технологии в документационном обеспечении управления и архивном деле. Комсомольск-на-Амуре, 2014. 142 с.
2. Бездрабко В. В. Зарубіжний досвід архівації електронних документів: Е-пошта та твіти. *Сумська старовина*. 2018. № LIІ. С. 80-89.
3. Бондаренко В. С. Цифровий архів: переваги, можливості, планування, створення, використання (на прикладі проекту «Ірмос»). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2006. № 1, С. 231-248.
4. Боряк Г. В. Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів. *Архіви України*. 2002. № 4-6, С. 141-168.
5. Бюлетень Галузевого Бюлетень Галузевого Центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства / за заг. ред. А. А. Майстренко. Київ, 2018. Вип. 1. 164 с.
6. Бюлетень Галузевого Центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства / за заг. ред. А. А. Майстренко. Київ, 2019. Вип. 2. 100 с.
7. Варенко В. М., Клімчук О. О. Особливості електронних архівів. Львів: Львівська політехніка. 2015. № 5, 2 с.
8. Верес І. Я. Правове регулювання електронних підписів. *Цивільне право і процеси*. 2017. № 13, С. 11-15.
9. Делеган М. В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Вісник УжНУ. Серія «Історія»*. 2002. № 7. С. 192- 205.
10. Дідух Л. В., Залеток Н. В. Досвід українських архівів у створенні цифрового фонду користування документами національного архівного фонду. *Архіви України*. 2019. № 1 (308). С. 87-102.
11. Довгалюк І. С., Стех Ю. В. Автоматизована система електронного архіву підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2003. № 471. С. 31-39.
12. Доступ до архівних документів: монографія / за заг. ред. Є. Ю. Захарова. Харків: Права людини 2010, 416 с.

13. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. / за заг. ред. А. І. Семенченка. Київ, 2017. 74 с.

14. «Про адміністративні послуги» : Закон України від 06.12.2012 р. № 5203-VI. Дата оновлення: 14.10.2020.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

15. «Про доступ до публічної інформації» : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Дата оновлення: 14.10.2020 .

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

16. «Про електронні довірчі послуги» : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VII. Дата оновлення: 13.02.2020 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

17. «Про електронні документи та електронний документообіг» : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 07.11.2018

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

18. «Про електронний цифровий підпис» : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>

19. «Про інформацію» : Закон України від 02.10.1992 р № 2657-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

20. «Про національний архівний фонд та архівні установи» : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII. Дата оновлення: 16.10.2020.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>

21. Кисельова Л. А. Визначення європейських стандартів у сфері архівної справи і діловодства. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. № 4 С. 142 – 150.

22. Кисельова А. А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи : дис. ... канд. іст. н. : 07.00.10. Київ, 2005? С. 142-151.

23. Клименко І. В. Електронні послуги : навч. посіб. Київ : НАДУ при Президентіві України, 2014. 100 с.

24. Козлова Н. С., Білоусько Т. М. Система управління електронними документами на підприємстві. *Збірник наукових статей ПУЕТ*. 2015. С. 16-22.
25. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
26. Концепція розвитку електронного урядування в Україні/ О. А. Баранов та ін. ; за заг. ред. А. І. Семенченко. Київ, 2009. 82 с.
27. Кукарін О. Б. Електронний документообіг та захист інформації : навч. посіб. Київ : НАДУ при Президентові України, 2015. 84 с.
28. Кулешов С. Г. Загальна теорія документа: реалії та перспективи. *Архіви України*. 2012. № 6, С. 5-11.
29. Купрунець Т. Я. Архівне копіювання веб-сайтів: проблеми та шляхи їх вирішення. *Архіви України*. 2012. № 6, С. 5-11.
30. Лавренюк А. Г., Жук Л. В. Архівне зберігання електронних документів та інформаційних ресурсів в Республіці Білорусь. *Архівна справа за кордоном*. 2010. № 1 (267), С. 162-169.
31. Ларін М. В. Управление документацией в организации: навч. посіб. Москва : Научная книга, 2002. 286 с.
32. Левченко Л. Л. До історії створення національного архіву Сполучених Штатів Америки. *Архівна справа за кордоном*. 2009. № 6 (266), С. 227-250.
33. Левченко Л. Л. Архівна переодіка США: «Голос професії». *Архівна справа за кордоном*. 2012. № 6 (282)., С. 141-172.
34. Ліпенцев А. В., Жук Ю. М. Адміністративні послуги в Україні: поняття та сутність. *Ефективність державного управління*. 2015. № 42, С. 140-148.
35. Мазур В. І., Шпак Ю. І., Мазур О. Ю., Давиденко В. В. Електронний архів документів підприємства. *Проблеми інформатизації та управління*. 2005. № 13, С. 63-68.
36. Малкіна О. А., Фуртатов В. С. Адміністративні послуги: сутність, ознаки, класифікація, та місце в системі державного управління. *Наукові праці. Сер. : Державне управління*. 2014. Т. 235, Вип. 223. С. 56-60.

37. Марченко П. Шляхи вирішення проблеми зберігання електронних документів в архіві. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 12, С. 81-84.

38. Марчук А. Г. Система для создания, поддержания и публикации электронных архивов. *Системная информатика*. 2014. № 3, С. 1-11.

39. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методика*. 2004. № 11, С. 10-26.

40. Мельник Н., Марковець О. Електронні архіви, особливості їх функціонування. Інформація, комунікація, суспільство : матеріали 4-ої Міжнародної наукової конференції ІКС м. Славське. 20–23 травня 2015 року. м. Львів, 2015. С. 136-137.

41. Методика приймання-передавання електронних документів до державних архівних установ та архівних відділів міських рад. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/mr-p-p%20ed.pdf>

42. Михайлюк Я. Поняття адміністративних послуг та характеристика їх нормативно-правового регулювання. *Проблеми адміністративного права*. 2014. № 6, С. 31-35.

43. Нікітіна В., Думанський Н. Особливості збереження та захисту електронних документів. Інформація, комунікація, суспільство : матеріали 4-ої Міжнародної наукової конференції ІКС м. Славське. 21-24 травня 2014 року. м. Львів, 2014. С. 254-256.

44. Ніколаєнко К. В. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг. *Держава і право*. 2010. Вип. 47, С. 269.

45. Організація роботи з документами особового походження в електронній формі в Центральному державному електронному архіві України. Методичні рекомендації. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/17279/response/28960/attach/3/utf%208.pdf>

46. Петерсон Гері М. Міжнародні правові питання архівної справи у цифрову епоху. *Архіви України*. 2004. № 3, С. 51-57.

47. Писаренко В. П. Визначення понять «електронний документ» та «цифровий підпис» у зарубіжних країнах. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4, С. 384-388.

48. Положення про Центральний державний електронний архів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0759323-12#Text>

49. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text>

50. Сайт Архіву України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/>

51. Сайт Державного архіву Запорізької області. URL: <http://www.archivzp.gov.ua/>

52. Саттон М. Корпоративний документооборот. Принципы, технологии, методология внедрения : науч. пособ. Москва: Азбука, 2002. 385 с.

53. Сисоєва Л. Л. Проблемы организации электронного визирования документов в системе электронного документооборота. *Делопроизводство*. 1998. № 2, С.44-47.

54. Сілютіна І. М. Аутсорсинг архівного зберігання документів як провідна технологія сьогодення. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. м. Одеса. 10-12 вересня 2015 року. Одеса, 2015. С. 55-58.

55. Собур С. В. Теоретичні підходи до визначень поняття «електронний документ». *Правова інформатика*. 2008. № 4(20), С. 32-36.

56. Сорока Ю. Правові засади реформування архівної справи в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7745

57. Спасенова Ю. М. Термінологічний аналіз понять «інформаційні архівні ресурси» й «електронні архівні ресурси». *Вісник ХДАК*. 2014. № 43, С. 126-135.

58. Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019-2023 рр.). URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strateg_prog_rozv_arch_spav.pdf

59. Татакі О. О., Білоконь Л. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. м. Одеса. 10-12 вересня 2015 року. Одеса, 2015. С. 191-197.

60. Терещенко Н. М. Оцінювання урядових програм та політик у контексті забезпечення якості електронних адміністративних послуг. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 144 (1), С. 128-132.

61. Технології комплектування архівних установ документами в електронній формі. Методичні рекомендації. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/tech_komplect_arch_instit_e-rec.pdf

62. Тиханський В. В. Електронний цифровий підпис як інструмент цифрової держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9, URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1128>

63. Туркова О. К. Теоретичні підходи щодо поняття адміністративної послуги. Теорія і практика правознавства. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2016_1_21.

64. Тюрменко І., Рогожа М., Л. Божук, Т. Кучеренко, Л. Халецька Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини України : монографія. Київ: Талком, 2017. 172 с.

65. Тюрменко І. І. Історико-культурна спадщина на веб-сайтах системи державних архівів областей України: стратегія доступу. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. 2016. Вип. 3, С. 70-75.

66. Український мартиролог ХХ століття. Інформаційна система пошуку жертв політичних репресій в Україні. URL: <https://archives.gov.ua/um.php>

67. Ус О. М. Досвід архівного зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів у Вільній Федеральній Землі Баварія (ФРН). *Архівна справа за кордоном*. 2011. № 5(275), С. 196-202.

68. Філіпова Л. Я. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 2, С. 6-11.

69. Халецька Л. П. Консолідація електронних інформаційних ресурсів установ національної культурно-історичної спадщини: досвід Франції. *Документознавство. Інформологія*. 2017. № 3, С. 66-73.

70. Чекотовська О. Е. Основні підходи до розуміння категорії «електронний документ». *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2, С. 134-137.

71. Яценко В. Ф. Ідентифікація електронного документа: система, процес чи жива істота?. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2018. № 3(5), С. 88-98.